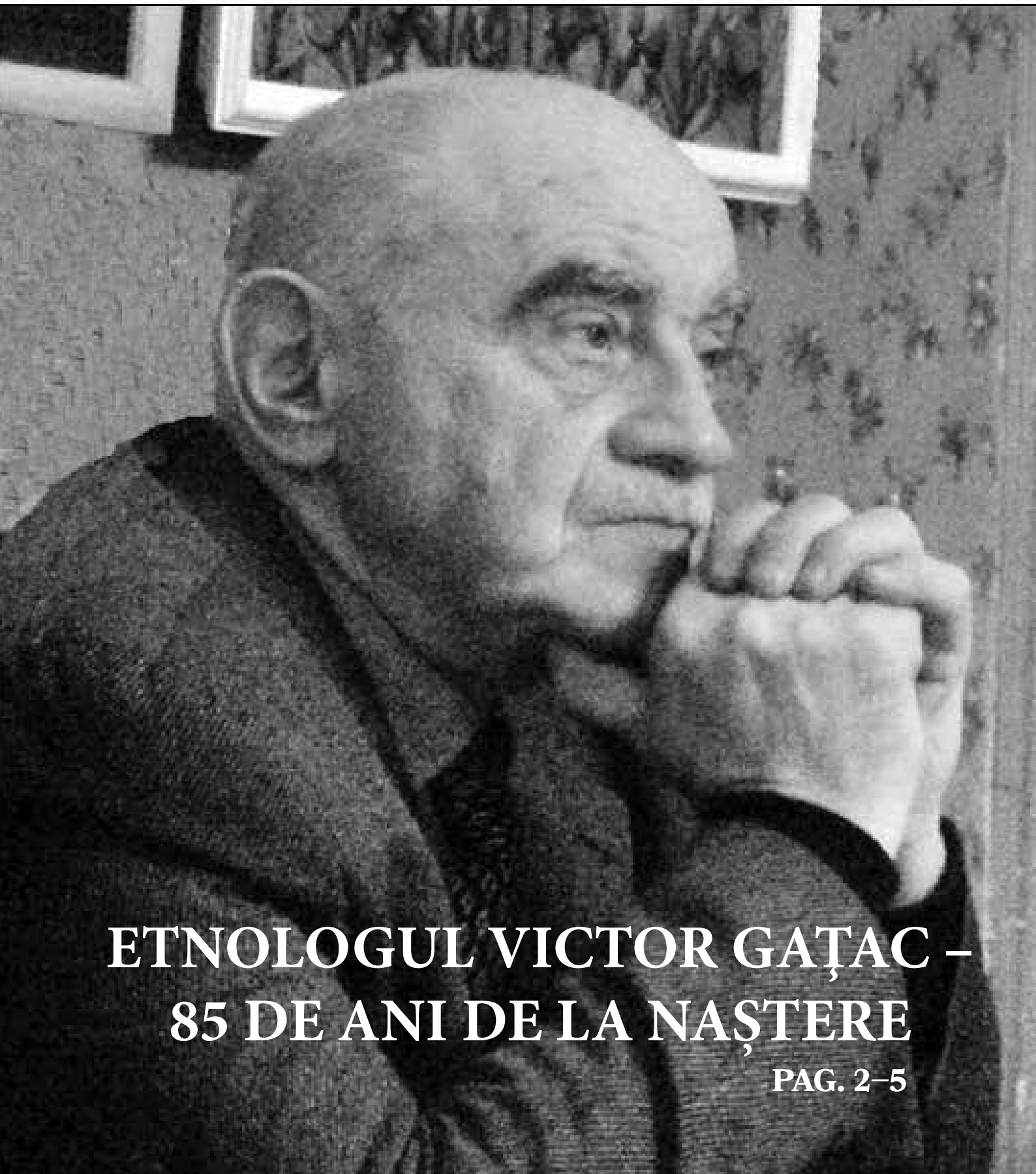


ISSN 1857-4424 Nr. 7 (85) • Casa de Creație a Republicii Moldova • iulie 2018

# Realități Culturale

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE, FOLCLOR ȘI CULTURĂ CONTEMPORANĂ



**ETNOLOGUL VICTOR GAȚAC –  
85 DE ANI DE LA NAȘTERE**

PAG. 2–5

# Sumar

## GÎRJĂV GALINA

„Copilărie, dulce păpădie” ..... 1

## MARIANA COCIERU

Etnologul Victor Gațac – 85 de ani de la naștere ..... 2

## EUGENIA BURCIU

Familia mea – cunună sfântă pe pământ..... 6

## DOINA ARGINT

Recunoștințe pentru copiii care fac muzică  
în Școala de Arte „V. Hanganu”, or. Cantemir..... 7

## DUMITRU PĂSAT

Limba moldovenească sau limba română.  
Argumente istorico-juridice ..... 8

## ION DOMENCO

Pe vale, la râul Prut ..... 11

## ANDA VAHNOVAN

Poezii..... 12

## ANATOL EREMA

Toponime istorice (1)..... 14

## VETA GHIMPU MUNTEANU

Lansare de carte: „Sufletul Viorii” ..... 16

## EFROSINIA SOFRONOVICI

Povestea lui Dumnezeu ..... 18

Visul Maicii Domnului ..... 19

## TATIANA BUTNARU

Grigore Vieru și modelul estetic eminescian..... 20

## PAVEL POPA

Bradul de nuntă – simbolul mirelui..... 22

## ION DORU

De la neam la neam, din generație în generație ..... cop. 3



Actul Unirii, votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918.

## COLEGIUL DE REDACȚIE

**Pavel Popa**, redactor-șef

**Veta Ghimpu-Munteanu**,  
Teleradio-Moldova

dr. **Varvara Buzilă**,  
Muzeul Național de Etnografie  
și Istorie Naturală

**Veronica Caraulan**,  
Direcția Cultură mun. Bălți

dr. hab. **Victor Ghilaș**, AȘM

**Gheorghe Nicolaescu**,  
Cabinetul metodic al Ministerului  
Educației, Culturii și Cercetării

dr. **Mariana Cocieru**, AȘM



SOCIETATEA CULTURALĂ

Casa de Creație a Republicii Moldova

ISSN 1857-4424

Proiectul „Realități Culturale”



APARE CU SUPTUL  
INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

Tel./fax redacție: (022) 20-25-55  
Telefoane: (022)20-25-53, 069392909 (Ion Șarban)  
Mob.: 069 39 24 98 (Pavel Popa, redactor-șef)

E-mail: [casadecreatie@gmail.com](mailto:casadecreatie@gmail.com)  
Adresa: mun. Chișinău, str. București, 68, oficiile 338, 324  
Paginare și machetare: „Fox Trading” SRL







*numente ale folclorului popoarelor din Siberia și Orientul Îndepărtat*), editat la ora actuală în 34 de volume, fiind și adjunct al redactorului-șef. Corpusul academic, proiectat să apară în 60 de volume, cuprinde cele mai remarcabile lucrări de creație populară orală sub aspect artistic. Această serie este o nouă ediție fundamentală a monumentelor folclorice, care nu are analogie în folcloristica rusească, cuprinzând creații în peste 30 de limbi. Fiecare volum din serie este conceput ca un produs multimedia, care include un articol introductiv, texte în limba de origine, traduceri în rusă, comentarii și note la text și traducere, un studiu muzicologic, notografiile ale melodiilor și comentarii la acestea, un disc de vinil 17,5 cm (sau un DVD) cu probe sonore ale lucrărilor selectate. Publicația marchează o nouă etapă în studiul folclorului popoarelor indigene din Siberia. Editarea complexă a textelor din acest corpus reprezintă o bază reală a investigațiilor comparate în studiile de folcloristică, lingvistică, etnomuzicologie, precum și o sursă pentru studierea tradițiilor creației orale a tuturor etniilor din Siberia și Orientul Îndepărtat. Corpusul a avut impact deosebit asupra comunității academice, astfel că, în anul 2002, pentru coordonare și implicare în realizarea acestui proiect multivoluminos etnologului Victor Gațac și întregii echipe editoriale i-a fost decernat Premiul de Stat în domeniul științei și tehnologiei.

De remarcat e și contribuția savantului la dezvoltarea științei despre folclor din Basarabia. Alături de colegii de la Chișinău a participat la elaborarea și editarea primelor lucrări de sinteză privind istoria folcloristicii, teoria și metodele de cercetare ale creației populare imateriale: *Izvor veșnic viu* (Chișinău, 1961), *Schițe de folclor moldovenesc* (Chișinău, 1965), succedate de o creștomatie alcătuită din cele mai relevante texte etnofolclorice *Folclor moldovenesc* (Chișinău, 1966), destinată cadrelor didactice, studenților ș. a. Au urmat câteva lucrări, realizate în colaborare sau în redacție: *Fol-*

*clor moldovenesc: Studii și materiale* (Chișinău, 1968), *Studii și materiale de folclor* (Chișinău, 1971); *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou* (Chișinău, 1972) de Nicolae Băieșu, *Poetica liricii populare moldovenești (cântate)* de Sergiu Moraru (Chișinău, 1978), *Estetica folclorului moldovenesc* (Chișinău, 1974), *Relații moldo-ruso-ucrainene (Studii, materiale, bibliografie)* (Chișinău, 1981), *Creația populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina)* (Chișinău, 1991) ș. a. Împreună cu folcloriștii din Basarabia au pus bazele editării

(1980) de Grigore Botezatu; *Proverbe și zicători* (1981) de Efim Junghietu; *Teatru popular* (1981) de Gheorghe Spătaru și Iulian Filip; *Cântece revoluționare și sovietice* (1982) de Ion Ciobanu și Ion Buruiană. Lucrarea a fost apreciată în 1991 cu Premiul „Dacia” al Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Și realizarea celorlalte serii de folclor: colecția edițiilor zonale și colecția pentru elevi și studenți *Mărgăritare* (în 16 volume), se datorează conlucrării asidue a etnologului Victor Gațac cu colaboratorii Sectorului de Folclor al Institutului de Filologie.



corpusului de folclor în 16 volume – *Creația populară moldovenească* (1975-1983), unde semnează volumul *Eposul eroic* (Chișinău, 1983) și altele în calitate de membru al colegiului de redacție: *Poezia populară a obiceiurilor calendarice* (1975) de Nicolae Băieșu; *Poezia lirică populară* (1975) de Ion Ciobanu; *Legende, tradiții și povestiri orale* (1976) de Grigore Botezatu; *Balada populară* (1976) de Andrei Hâncu; *Povești fantastice* (1976) de Grigore Botezatu; *Cântece populare de dragoste* (1977) de Efim Junghietu; *Strigături, amintiri și scrisori versificate* (1978) de Efim Junghietu și Sergiu Moraru; *Folclorul copiilor* (1978) de Nicolae Băieșu; *Snoave și anecdote* (1979) de Victor Cirimpei; *Folclorul obiceiurilor de familie* (1979) de Andrei Hâncu și Valentin Zelenciuc; *Ghicitori* (1980) de Sergiu Moraru; *Povești nuvelistice*

E lesne de observat că preocupările științifice ale savantului Victor Gațac vizează eposul popular eroic, cântecul popular istoric, poetica istorică, direcțiile esențiale/moderne ale folcloristicii experimentale, aspectele generale ale textologiei complexe a folclorului cu implicarea tehnologiilor multimedia, abordarea etnopoetică în studierea tipologiei folclorului, constantele etnopoetice în creația orală a mai multor popoare, dinamica tradițiilor folclorice în timp, problemele traducerii textelor folclorice în alte limbi etc.

Pentru prima dată în folcloristica din Basarabia etnologul Gațac a propus definirea și deosebirea concretă a trei specii folclorice ale cântecului bătrânesc: eposul popular eroic, balada și cântecul folcloric istoric, ca specii unice. Contribuția savantului e una considerabilă, deoarece și la

ora actuală se observă neglijențe din partea unor cercetători cu referire la definirea corectă a speciilor eposului popular.

Dezvoltând conceptul de textologie complexă multimedia, etnologul recurge la metoda experimentului folcloric pentru a pune într-o lumină nouă perceperea gradului de variabilitate a unui tip, elementele lui constante, necesare pentru elucidarea problemei fixității unei variante. Insistând ceva mai mult asupra teoriei originale propuse de etnolog, vom înțelege că inițiatorul perspectivei etnopoetice de studiere a tipologiei folclorului e de părerea că există o serie de constante care se manifestă la diferite etape de evoluție a creației populare, fiind comune și răspândite în folclorul mai multor popoare. Manifestarea constantelor etnopoetice, potrivit autorului, se concentrează în parametrii stilistici și narativi ai produsului etnofolcloric sincretic: text literar, muzică, coregrafie, mimică/gestică, recuzită specifică ș. a. Aceste formule stereotipe și așa-numitele locuri comune alcătuiesc modelele verbalizate, constituite la o etapă distinctă în evoluția procesului de creare a literaturii populare, și care, în urma cristalizării, sunt transmise mai departe. Alături de aceste modele concrete există modele abstracte, virtuale, cu rol de invariantă, care se concretizează în fiecare creație individual. Modelele abstracte reprezintă prototipurile sau arhetipurile care în procesul de metaforizare obțin uneori valoare de simbol. Fiecare produs folcloric este caracterizat de anumite constante sau trăsături specifice, însușite din mediul în care au fost create, având și anumite semnificații și structurări artistice, dictate de mentalitatea colectivității și funcția pe care o îndeplinește. Fiecare variantă a unui fapt folcloric preia o structură constituită din teme, subiecte, motive, mijloace expresive, între care există o corelare. Constantele respective, având o existență parțial independentă, pot fi interpretate, din perspectiva apartenenței unui cod (cod folcloric), drept semne cu sensuri relativ determina-

te. Această interdependență consensuală dintre structură și constante este dictată de tradiție, dar poate permite și transformări generate de improvizația colportorului. Prin aceasta se explică principiul varierii creațiilor folclorice. Particularitatea respectivă demonstrează că între categorii, temă și subiect nu există o interdependență categorică. Cât privește constantele adaptate de o categorie folclorică, acestea obțin prin raportare la contextul funcțional semnificațiile și trăsăturile categoriei integratoare. Sugestive ni se par, în acest sens, reflecțiile folcloristului V. Gațac asupra funcțiilor literare ale „citadelor” folclorice. Cercetătorul evidențiază că în romanele lui Druță sunt și „reflecții folclorice directe”: citări de cântece populare, descrieri de obiceiuri, utilizări ale poveștilor populare. „Dar, scrie V. Gațac, toate aceste elemente nu rămân doar material ilustrativ. Ele intră în mod organic în sistemul poetic al romanului și i se supun acestuia. Altfel spus, ele nu mai sunt pur și simplu un cântec sau o urătură de An Nou, ci o parte a textului romanului” [5, p. 171].

Pornind de la aceste principii de interpretare a constantelor etnofolclorice, V. Gațac, extinde problematizarea și funcționalitatea lor în noul context al literaturii: „Folclorul și literatura sunt ca și cum două stări artistice diferite, dacă vreți – două substanțe estetice și două sisteme poetice diverse. Între ele există nu numai contacte, continuitate și reciprocitate, ci și opoziții estetice și evolutive. Anume aici se află una din principalele probleme istorico-teoretice ale corelației literaturii cu creația populară” [5, p. 160]. Una din problemele interacțiunii folclorico-literare care s-a aflat în atenția etnologului vizează conceptualizarea noțiunii de folclorism. După cum menționează prof. Victor Gațac, conceptul dat, atât la noi, cât și peste hotare, este utilizat pentru a denumi orice fel de formă netradițională de interpretare a creației populare; având totuși rezerve față de adevărul celor expuse, cercetătorul propune foarte întemeiat de a raporta noțiunea de folclorism

la prelucrarea artistică asistemică a tradițiilor folclorice de către scriitori, compozitori, artiști plastici, celelalte apelări la folclor fiind numite corespunzător: activitate artistică de amatori, tirajare industrială: „artizanat” [6, p. 13]. În acest sens, V. M. Gațac observa în mod justificat că investigarea relațiilor literaturii cu folclorul aduce, de obicei, în sfera de atenție a cercetătorilor contactele și legăturile nemijlocite – folosirea de către scriitor a imaginilor și subiectelor folclorice, asimilarea unor modalități poetice etc. „Importanța unor astfel de factori este incontestabilă, afirma folcloristul, ceea ce înseamnă că investigarea lor pe orizontală și verticală este necesară. <...> Dacă nu vom merge mai departe, fenomenul riscă să fie tratat unilateral: există sau nu există folclorism, e «bine» sau e «rău», atunci când există sau nu există”, astfel, literatura poate fi corelată cu folclorul nu numai în baza faptului că asimilează cutare sau cutare elemente concrete ale acestuia. Ea, literatura, e legată de creația populară și într-o accepție mai largă – ca etapă de continuitate a dezvoltării estetice” [5, p. 158].

Grație rezultatelor remarcabile obținute în domeniul folcloristicii experimentale, precum și a contribuției esențiale aduse valorificării și promovării tezaurului spiritual al poporului a fost apreciat de multe centre etnologice, fiind invitat să susțină comunicări, rapoarte la diverse foruri științifice ale savanților din întreaga lume: Helsinki (Finlanda), Washington (SUA), Varșovia (Polonia), Sofia (Bulgaria), Budapesta (Ungaria), București (România), Beijing (China), Tochio (Japonia), Delli (India) ș. a. Ca specialist etnolog de o înaltă ținută științifică a ocupat mai multe funcții consultative: din 1991 este ales membru al Comisiei pentru Folclor a instituțiilor de învățământ superior din Federația Rusă, din 1996 – președinte al Consiliului Științific pentru Folclor al Academiei de Științe al Federației Ruse, locțiitor al președintelui Comitetului Național al Slaviștilor din Federația Rusă, din 1993 – membru al Asoci-

ăției Folklore Fellows International (or. Helsinki); din 2000 – membru al Departamentului de Istorie și Filologie al Academiei de Științe al Federației Ruse; om emerit în știință al Republicii Calmăchia; membru al *colegiului de redacție al revistei Demos* (Berlin). Recunoașterea esențială a meritelor aduse dezvoltării științei vine în anul 2000, atunci când distinsul folclorist V. Gațac este ales membru corespondent al Academiei de Științe din Federația Rusă, Departamentul de limbă și literatură (folcloristică), și membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei. Cu acest prilej, dr. hab. Nicolae Băieșu avea să remarce: „Este al doilea filolog (după marele B. P. Hasdeu) originar din Basarabia, care a devenit membru corespondent al AȘ din Rusia” [4, p. 262].

Membrul-corespondent Victor Gațac a avut numeroși discipoli. Sub conducerea etnologului au fost

susținute 23 de teze de doctorat și 11 teze de doctor habilitat. În același timp nu a încetat să mențină o legătură strânsă cu cercetătorii de la Academia de Științe a Moldovei, îndrumând și consultând specialiști în domeniul folcloristicii din Basarabia: Nicolae Băieșu, Grigore Botezatu, Andrei Hâncu, Gheorghe Spătaru, Victor Cirimpei, Nadejda Popovici, Grigore Bostan, Sergiu Moraru, Andrei Hropotinschi, Luminița Drumea, Liuba Cimpoieș, Vitalie Sârf, Lilia Hanganu, Ana Graur, Iulian Filip ș. a.

Etnologul Gațac trece în eternitate la 20 februarie 2014, lăsând în urma sa numeroase studii teoretice și practice valoroase pentru parcursul științific actual al folcloristicii din întreaga lume, precum și numeroși discipoli care să-i continue inovațiile, proiectele și direcțiile de cercetare.

#### Referințe bibliografice:

1. Молодежь Молдавии. 1953, 1 марта.
2. Советская Молдавия. 1954, 11 ноября.
3. Сталинец. 1954, 15 января, 25 июня, 17 ноября.
4. Băieșu, Nicolae. Victor Gațac – un folclorist basarabean cu rezonanță universală. În: Nicolae Băieșu – o viață închinată valorificării folclorului. Omagiu – 80. Chișinău, Profesional Service, 2014, p. 257-262.
5. Gațac, Victor. Romanul și folclorul: (Ion Druță: „Povara bunătății noastre”). În: Opera lui Ion Druță: Univers artistic, spiritual, filozofic (Exegeze critice asupra operei: monografie colectivă). Coordonator, redactor științific: M. Dolgan. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2004, pp. 158-183.
6. Гацак, В. М. Фольклорное наследие народов СССР – достояние новой социальной и интернациональной общности. În: Фольклорное наследие народов СССР и современность. Кишинев: Штиинца, 1984, pp. 5-18.

EUGENIA BURCIU

## „Familia mea – cunună sfântă pe pământ”

În penultima duminică a lunii mai, la Răculești Criuleni s-a desfășurat cea de-a III-a ediție a Festivalului Familiei. Sărbătoarea reunește într-o zi de mai, stabilită de APL, sătenii din cele două sate care formează comuna Bălășești și Răculești.

De ziua Familiei, locuitorii comunei îi cinstesc pe consătenii lor care au trăit împreună, cu bine și cu rele, pe parcursul a 50 de ani. În acest an, omagiații au fost două cupluri – Serghei și Eugenia Corețchii și Mihai și Maria Negrea care au sărbătorit 50 de ani de înțelegere.

În familiile în care domină înțelegerea și atmosfera pozitivă, în care munca este stimată și odihna e la locul ei, este mereu loc pentru lucruri frumoase. Aceasta au demonstrat-o și meșterii populari locali, oameni talentați, creațiile meșterilor Ilie Roșca (lemnar), Eudochia Negrea (broderie), Ana Mantaluța (pe pânză), Victoria Frunza (prelucrare artistică a lemnului), care au furat privirile consătenilor și oaspeților festivalului, care în acest an a căpătat statut de raional.

Concertul dedicat Zilei Familiei a

fost deschis de către Formația folclorică locală „Busuioc”. Au urmat și oaspeții festivalului – ansambluri folclorice de la Hîrtopol Mic, Mășcăuți, Bălăbănești și Criuleni, care au evaluat cu cântece și dansuri populare.

Genericul festivalului a fost „Fa-

milia mea – cunună sfântă pe pământ”. Comuna a fost felicitată de primarul Vasile Frunza, care a înmănat diplome și cadouri cuplurilor și colectivelor folclorice, administrația raională la fel a venit cu diplome și daruri pentru participanți și cupluri.





# Recunoștințe pentru copiii care fac MUZICĂ în Școala de Arte „V. Hanganu”, or. Cantemir



Iată-ne ajunși la finele anului de studii 2017-2018. Am avut de înfruntat bune și rele, pe toate le-am depășit cu grijă și răbdare. Aici ARTA e o permanentă primăvară, unde înmuguresc noi și noi talente, unde prin cultură și muzică tindem să educăm oameni destoinici și de valoare ai societății noastre, care la moment duc faima școlii, dar și a raionului hăt departe-n lumea muzicii academice...

Dorim să remarcăm faptul că am avut parte de un an în care am acumulat mai multă experiență, emoții și trăiri senzaționale, alături de fiecare discipol, îndrumându-l în anevoiasa și lungă cale a cunoașterii muzicale. Admirăm munca și abnegația dăruită copiilor, mulțumim pentru efortul depus în explorarea tainelor artei îmbrățișate. Felicităm cu aleasă recunoștință cadrele didactice alături de elevii lor pentru rezultatele obținute la numeroasele concerte, concursuri, festivaluri de nivel raional, național și internațional:

Semestrul I. „Ziua muzicii”, concert interregional susținut la

Școala de arte „G. Solomon” din s. Sărata-Galbenă, r. Hânțești, „Ziua recoltei”, spectacol de nivel raional desfășurat în Piața Independenței Cantemir, „Iarmarocul Comunităților”, eveniment cultural artistic raional) Cantemir, Concurs Republican al tinerilor instrumentiști „Веселая карусель” ed. a VII-a, or. Chișinău, Festival-concurs regional de tradiții „Podureanca”, ed. a VII-a, com. Poduri, jud. Bacău, România, Concurs Național al tinerilor interpreți „Злата Ткaci”, ed. a VIII-a, or. Chișinău;

Semestrul II. Concurs regional al tinerilor instrumentiști „Șapte note muzicale” or. Cahul, Festival Republican „Дни русской музыки” or. Chișinău la Casa-muzeu A. Pușkin, Concert de omagiere a 57 ani de la nașterea tropetistului V. Hanganu Cantemir, Concurs republican al tinerilor pianiști „Эхо нашей эпохи”, or. Taraclia, Olimpiada republicană pe discipline muzical-teoretice „Loghin Țurcanu” (Premiul mare) or. Ialoveni, Concurs Național de Interpretare Artistică „Micul Virtuoz”, ed. I, or. Călărași, Concurs inter-

național de interpretare muzicală „Miniatura romantică”, ed. a XXII-a, Galați, România la Liceul de artă „D. Cuclin”, Concurs național de interpretare artistică „Tineri Talente”, or. Chișinău, CEEA „Șt. Neaga”, Conferință de l. engleză în cadrul programului ACCES org. de Academy for Innovation and Changes through Education la ASEM din mun. Chișinău, Concurs republican de creație a copiilor „Дерзайте ребята”, 2018 la Centrul Culturii Ruse, or. Chișinău, Gala laureaților (concert), Festival republican „Дни русской музыки”, or. Chișinău. Ne mândrim de munca profesorilor și a elevilor depusă la instruirea și promovarea iscusită a posesiunii frumoase a instrumentelor muzicale după cum urmează: *Nai*, *Ansamblul de naiști* – prof. Ion Solomon; *Pian* – prof. Elena Scutelnic, Natalia Chilari, Marina Simion, Oxana Șișman; *Vioară*, *Ansamblul de violoniști* „Ad libitum” – prof. Doina Argint. Cei mai activi elevi, care au participat în majoritatea acestor activități sunt Dana Bolocan, Andrian Zadic, Lucian-Cornel Baba, Ecaterina Munteanu, Tatiana Munteanu, Daria Petracenco, Cătălin Răcilă, Iana Carafizi, Tatiana Barnaciuc etc.

Dragi elevi, sperăm că tot ce ați asimilat până în prezent, să vă fie util în continuare, să vă prețuiți timpul, pentru ca în viitor să deveniți ceea ce vă doriți. Noi, cu siguranță, ne vom mândri pentru fiecare ascensiune în cariera voastră profesională, sprijinindu-vă și în continuare cu sfaturi utile și gânduri de bine. Prețuiți cât puteți anii aceștia frumoși și încercați să vă urmați îndemnul inimii în alegerea viitorului drum.

Vă dorim o vacanță frumoasă, plină de momente de relaxare, dar și de creație, căci o meritați pe deplin!

DORURI • MALURI • SPERANȚE

# LIMBA MOLDOVENEASCĂ SAU LIMBA ROMÂNĂ. ARGUMENTE ISTORICO-JURIDICE

Dialog cu dl Valeriu Cușnir, dr. hab. în drept, prof. univ., directorul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM.



**D.P.:** *Stimate domnule profesor Valeriu Cușnir, iată-ne ajunși la cei 28 de ani de la adoptarea legislației lingvistice prin Legea Cu privire la statutul limbii de stat a RSS Moldovenești din 31 august 1989, însă dis-*

*putele acerbe dintre oponenți nu au luat sfârșit. Ele continuă cu aceeași intensitate și în prezent. Având în vedere actualitatea problemei examinate, Vă rog să veniți cu unele argumente istorico-juridice care,*

*în opinia noastră, ar permite cetățenilor onești să conștientizeze adevărul științific privind denumirea corectă a limbii de stat a Republicii Moldova.*

**Valeriu Cușnir:** Cercetările științifice atestă că limba vorbită de populația majoritară a republicii este limba română. Amintim, că deja în primul *Cod de legi al Țării Moldovei*, promulgat de domnitorul Vasile Lupu în 1646 și editat la Iași, chiar pe copertă era menționat că acest monument de drept al Principatului a fost elaborat în limba românească cu titlul: *Carte românească de învățătură de la Pravilele împărătești și de la alte giudete cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasilie Voievodul și Domnul Țării Moldovei di în multe scripturi tălmăcite di în limba iletenească pre limba românească*, editată la Iași în 1646.

*Cartea românească de învățătură* din 1646, prin unele fragmente incluse în Prefață, a limpezit în mare măsură conceptul că locuitorii Moldovei erau români în aspect etnic și că vorbeau limba romană.

Ne referim la acele pasaje, în care logofătul Eustratie preciza că a tălmăcit pravilele „den scrisoare grecească pre limba românească ca să poată înțelege toți”. Prin aceste rânduri cărturarul-jurist, reflectând realitatea obiectivă, constata că în anii '40 ai secolului al XVII-lea locuitorii Principatului Moldova vorbeau în limba românească.

Autoritățile publice și cele ecleziastice ale Statului Moldova de asemenea considerau limba română drept limbă a populației Principatului. Acest lucru e demonstrat de

faptul că pe foaia de titlu a *Cărții românești de învățatură* este menționat că traducerea s-a făcut din limba ilenească pre limba românească. Constatarea dată reprezintă nu numai poziția grupului de cărturari ce au alcătuit Codul de legi din 1646, dar și viziunea oficială în problemă a domnitorului Principatului, adică a puterii supreme de stat în Țara Moldovei. Doar *Cartea românească de învățatură* a fost elaborată și publicată sub controlul direct al domnitorului Vasile Lupu, cu suportul material și financiar al acestuia.

**D.P.: Monarhul desigur, avea o poziție consecventă privitor la faptul că locuitorii țării erau români în aspectul apartenenței lor etnice și că ei vorbeau limba română.**

**V.C.:** Cu trei ani mai înainte, în Cuvânt către toată seminția rumească, prefață la opera mitropolitului Varlaam (*Carte românească de învățatură* dumenicile preste an și la praznice împărătești și la svinți mari) din 1643, domnitorul Statului Moldova Vasile Lupu scria că dăruia „limbii românești carte pre limba românească”.

Poziția oficială a puterii supreme ecleziastice a Moldovei referitor la glotonimul limbii vorbite în Principat și-a găsit reflectarea în *Cazania* editată la Iași în 1643. Chiar pe foaia de titlu a operei lui Varlaam era indicat nemijlocit că s-a tălmăcit „din limba slovenească pre limba romească”. În Cuvânt către cetitoriu, mitropolitul Țării Moldovei scria despre „limba noastră românească”, constatând, în acest mod, că anume această limbă era vorbită de populația Statului Moldova.

*Cartea românească de învățatură* a lui Vasile Lupu a contribuit și la cristalizarea conștiinței etnice a populației Principatului. În prefața acestei legiuiri logofătul Eustratie îi numea în mod direct pe locuitorii Statului Moldova români. Astfel, apreciind însemnătatea *Cărții românești de învățatură* din 1646 pentru cultura juridică a populației din arealul Carpato-Danubiano-Nistrean, pravilistul scria: „Acestea înțelep-

ciuni și aceastea învățături ne-au dat și ne-au lăsat noo tuturor rodului românesc ca să ne hie noo de pururea izvor de viația în veaci nescădzut și nesfârșit”.

**D.P.: De fapt, nu este vorba de o inovație a logofătului Eustratie, fiindcă ea dezvoltă și aprofundă conceptul de conștiință multiseculară a identității etnice a populației Principatelor Române. Conform atestărilor din Letopisețul Țării Moldovei al cronicarului Grigore Ureche (cca 1590-1647), călugărul grec Maximian l-a convins în 1506 pe domnul Moldovei Bogdan-Vodă (1504-1517) să încheie pace cu domnul Valahiei Radul-Vodă (1495-1508), spunându-i că „sintu creștini și o seminție”.**

**V.C.:** Prin termenii *rodul românesc, seminția, seminția românească*, cărturarii din Evul Mediu subînțelegeau poporul român. Care era amintit la 1643 de către domnitorul Moldovei Vasile Lupu în predislovia la *Cazania lui Varlaam*, când scria: „Dar și milă și pace și spăsenie a toată seminția românească pretutindea ce se află”.

Un rol important în cristalizarea conștiinței populației autohtone din arealul Carpato-Danubiano-Nistrean, a sentimentului de apartenență etnică la poporul român l-a avut întrebuintarea în lucrările unor cărturari a termenului neam și a sintagmei neam românesc. Cel mai înalt demnitar al puterii ecleziastice din Statul Moldova, mitropolitul Varlaam, îi considera pe locuitorii autohtoni ai Transilvaniei de un neam cu băștinașii Țării Moldova. În lucrarea *Răspunsul împotriva catehismului calvinesc* el scria transilvănenilor că sunt „cu noi de un neam român”. Într-un alt fragment al operei menționate, Varlaam conchidea că și locuitorii Moldovei și cei ai Valahiei erau de asemenea români. Referindu-se la răspândirea *Catehismului calvinesc*, mitropolitul scria: „Această cărțulie a ajuns și la noi. la românii din Țara Moldovei și din Țara Românească”.

Dar la determinarea corectă a glotonimului și a etnonimului lo-

cuitoarelor din Țara Moldovei au întâmpinat dificultăți nu doar oamenii simpli, ci și unele personalități ale culturii naționale.

Astfel, Grigore Ureche (c. 1590-1647), marc vornic al Principatului, un compartiment din *Letopisețul Țării Moldovei* l-a intitulat *Pentru limba noastră moldovenească*, iar în text n-a utilizat sintagma limba moldovenească, ci pe cea de graiul nostru. Prin urmare, cronicarul nu făcea distincție între noțiunile limbă și grai, considerându-le probabil, ca identice.

Dimitrie Cantemir (1673-1723), membru al Academiei din Berlin, privitor la glotonimul utilizat de locuitorii Țării Moldovei și la etnonimul lor a avut inițial unele opinii, pe care ulterior le-a modificat vizibil. În tratatul său enciclopedic *Descrierea Moldovei*, capitolul IV din partea a III-a, este intitulat *Despre limba moldovenilor*. Autorul menționa că moldovenii, ca locuitori ai Principatului, aveau o limbă proprie. Dar fiind savant de talie europeană și cunoscând realitatea lingvistică din celelalte două țări românești, D. Cantemir a specificat că „locuitorii Valahiei și ai Transilvaniei aveau aceeași limbă cu Moldovenii”. Prin urmare, marele savant a făcut o precizare judicioasă, constatând că autohtonii din Moldova, Valahia și Transilvania vorbeau una și aceeași limbă. El era la curent cu existența graiurilor în limba moldovenilor și, într-o anumită măsură, a reușit să caracterizeze specificul celor mai importante graiuri, inclusiv a celui vorbit de locuitorii Valahiei.

Investigând tratatul *Descrierea Moldovei*, am reușit să scoatem în evidență că D. Cantemir n-a concretizat care era etnonimul și glotonimul utilizat de locuitorii Moldovei. Practic, în lucrare nu este evidențiat faptul că locuitorii după apartenență etnică erau români și vorbeau limba română. Nici termenul român și nici sintagma limba română n-au fost utilizate în *Descrierea Moldovei*. Prin urmare, folosirea termenului moldovean/moldoveni creează

impresia că D. Cantemir ar fi avut în vedere că acesta era etnonimul caracteristic pentru locuitorii Principatului.

Dar termenii moldovean/moldoveni în aspect politico-juridic înseamnă și apartenența statală a locuitorilor Țării Moldovei.

**D.P.: La general vorbind, în textul lucrării Descrierea Moldovei nu putem stabili cu precizie care a fost semnificația termenilor moldovean/moldoveni în concepția științifică a cugetătorului D. Cantemir.**

**Mai târziu, în procesul elaborării Hronicului vechimei a romano-moldo-vlahilor D. Cantemir a studiat suplimentar 150 de lucrări ale cronicarilor și istoricilor precedenți din diverse state europene. Informațiile noi acumulate i-au permis să clarifice diferite aspecte ale evoluției istorice a populației autohtone din arealul Carpa-to-Danubiano-Nistrean, inclusiv aspectele referitoare la etnonimul și glotonimul băștinașilor.**

**V.C.:** Ca rezultat, în capitolul XII din cartea a II-a a *Prolegomenei Hronicului* cugetătorul a reflectat originea istorică a populației din Moldova, Valahia și Transilvania, concretizând cine erau la începutul secolului al XVIII-lea băștinașii în aspect etnic: „De aicea dară și dintr-aceștea romani s-au început neamul nostru a românilor. Și Traian, marele împărat, iaste săditoriul și răsăditoriul nostru; romanii sânt buciunii viii Dachii noastre și noi vlăstarile lor, de atunce până acum, pentr-atâtea clătiri și mutări de vremi, nestârpiți și nedezrădăcinați înverdzind și dreaptă și adevărată roadă de slavă și cinstea și vitejiiia româniască”.

Autorul Hronicului și-a expus opinia concludent vis-à-vis de glotonimul limbii locuitorilor Moldovei. Chiar și pe foaia de titlu a tratatului este stabilit expres că lucrarea a fost elaborată pe limba Românească. Și în *Precuvântarea* tratatului său D. Cantemir menționa, că după finalizarea Hronicului în limba latinească a considerat necesar ca „de iznoavă din

limba latinească iarăși pre cea a noastră românească” să o prefacă (scrie).

**D.P.: Cercetările efectuate denotă că sub presiunea țarismului rus graiul moldovenesc a fost inoculat în conștiința populației de la est de Prut în calitate de limbă moldovenească. Cu această denumire inadecvată în aspect științific, limba maternă a populației autohtone de la est de Prut a fost utilizată în documentele Imperiului Rus din 1773 și până în 1917.**

**V.C.:** Subsegmentul etnic românesc de la est de Prut a fost lipsit după 1812 de instituțiile naționale de stat, de care a beneficiat în cadrul Principatului Moldova, limitându-se sfera de utilizare a limbii materne și a izvoarelor dreptului național în activitatea instituțiilor de stat, administrative și judecătorești în Basarabia, iar mai târziu a fost lipsit aproape completamente de aceste drepturi. Ca urmare, subsegmentul etniei românești de la est de Prut, la fel ca și cele circa 200 de popoare neruse, a fost impus să trăiască până în 1917 în cadrul unui imperiu cu regim de guvernare a monarhiei autocrate, în care etniile neruse erau lipsite completamente de drepturile și libertățile necesare dezvoltării firești a popoarelor lumii, supuse unui proces intens de deznaționalizare și de rusificare. Nu întâmplător academicianul sovietic M. N. Pokrovski și alți autori au caracterizat Imperiul Rus ca **închisoare a popoarelor**.

Pentru a urgenta procesul de deznaționalizare și de rusificare a membrilor subsegmentului etnic românesc din teritoriile de la est de Prut, autocrația țaristă în actele normative și în alte documente oficiale a falsificat etnonimul și glotonimul acestora, sperând astfel să deformeze mai ușor conștiința lor națională și să-i facă să uite cine sunt de fapt. Glotonimul limba română, vis-à-vis de limba maternă a autohtonilor din Basarabia și din Transnistria, și etnonimul român ce reprezenta apartenența națională (etnică) a locuitorilor băștinași din regiunile menționate, n-au fost întrebuițate

te în perioada 1792/1812- 1917 nici într-un document oficial și nici în vreun act legislativ, promulgat de guvernul Imperiului Rus sau de administrația colonială din regiune. Prin asemenea procedee fariseice, românilor moldoveni din teritoriile de la est de Prut li se inocula treptat ideea că ei ar fi vorbit o altă limbă decât cea utilizată de consăngenii lor de la vest de Prut și că s-ar fi deosebit de dâșii și în aspect etnic.

*Regulamentul privind instituirea administrației provizorii în Basarabia din 1812* în §10 stabilea că în calitate de ispravnici puteau fi aleși doar moldovenii. Prin urmare, termenul român, care potrivit investigațiilor științifice ale cărturarilor autohtoni: Coresî, Eustratie logofătul, domnitorului Vasile Lupu, mitropoliților Varlaam și Dosoftei, cronicarului Miron Costin, savantului enciclopedist Dimitrie Cantemir, era etnonimul real și corect al băștinașilor, dar nu era pe placul rușilor, a fost substituit cu termenul moldovean/moldoveni, care reprezenta în aspect politico-juridic apartenența statală a locuitorilor Principatului Moldova. Din momentul anexării interfluviului Pruto-Nistrean membrii subsegmentului etnic românesc din Basarabia încetaseră a mai fi supuși ai domnitorului Moldovei și, prin urmare, în ceea ce privește apartenența statală – ei nu mai erau moldoveni. După 1812 membrii subsegmentului etnic românesc din Basarabia din punct de vedere al apartenenței politico-juridice după depunerea jurământului față de împăratul rus Alexandr I, deveniseră supuși ai acestuia și în aspectul apartenenței statale deveniseră ruși. Doar atunci când vreun boier din Basarabia călătorea în afara hotarelor Imperiului Rus, în pașaportul primit de la guvernatorul civil al regiunii era indicat că el era supus al monarhului rus. însă din punct de vedere al apartenenței etnice majoritatea băștinașilor a continuat să se considere români.

**Interviu realizat de  
Dumitru PĂSAT**



ION DOMENCO

## PE VALE, LA RÂUL PRUT...

Cu ocazia Hramului satului – Pogorârea Sfântului Duh sau Duminica mare-la Țiganca, Cantemir, avu loc ediția a IV-a a Festivalului regional al obiceiurilor și tradițiilor populare „Pe vale, la râul Prut”, care a întrunit 9 colective folclorice din Țiganca, Tartaul, Ciobalaccia, Cociulia și Cantemir, r. Cantemir, dar și din Hârtop, r. Cimișlia, Zărnești și Giurgiulești, Cahul și 2 formații din Filipeni, r. Leova, precum și meșteri populari din mun. Chișinău, r. Cahul și, desigur, din localitățile raionului Cantemir.

După cum avea să menționeze în deschiderea evenimentului primarul comunei, Petru Gandrabur, este foarte important de continuat tradiția acestui Festival, ce și-a pro-

pus un scop nobil de a conserva și promova tezaurul folcloric al neamului, atât de bogat și variat. În mod firesc, ni-l dorim unul internațional, având în vedere în primul rând, participarea la el a colectivelor artistice de dincolo de Prut. Cu atât mai mult, cu cât comuna noastră este înfrățită cu com. Valea Mărului din județul Galați, alte localități, or, noi dintotdeauna ne-am dorit mult ca Prutul doar să ne unească, ci nu să ne despartă. Prin cântec, dans, meșteșuguri populare, reprezentații de artă populară, Festivalul are în vedere promovarea frumuseții și unicității fiecărei localități, fiecărei națiuni. În această sacră tendință a noastră mizăm mult nu doar pe artiștii amatori, animatorii tradițiilor

și datinilor populare, dar și/sau pe oamenii de bună credință, care militează pentru conservarea, păstrarea și promovarea tezaurului de aur al națiunii – moștenirea din străbuni.

La reușita manifestărilor folclorice pot și trebuie să contribuie toți împătimiții de frumos, de ceea ce ne reprezintă ca neam în astă lume, a concluzionat primarul Petru Gandrabur, care după evoluarea fiecărui colectiv a avut grijă să le înmâneze originale Diplome, premii și semne de grațitudine, mulțumindu-le din suflet pentru că nu dau uitării tradițiile strămoșești. Colectivele au prezentat o gamă largă de cântece frumoase, duioase, „de acasă”, dansuri populare jucate cu mult foc, or, vine vorba, „Iar e Hram la noi în sat,/am cântat și am dansat...”.

Pe parcursul Duminicii Mari, aici, la complexul cultural sportiv al comunei, a venit multă lume, țigăncenii și oaspeții lor au avut parte de un concert de zile mari, de expoziții ale meșterilor populari, au avut ocazia să se înfrupte din bucatele tradiționale, pregătite cu multă dragoste de bucătarii iscusii, dulciuri, băuturi răcoritoare, înghețată etc. Cei mai mici s-au bucurat de leagănele scrânciob, de terenul sportiv din preajmă, astfel încât toată lumea a revenit acasă cu o bună dispoziție, cu energie pozitivă pentru o nouă zi de muncă.





**ANDA VAHNOVAN, doctor în sociologie**

**2003-2012** Doctorat susținut la Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială. Titlul lucrării „Impactul publicității asupra societății de consum”, coordonator dr. Traian Rotariu.

**2000 – 2003** Masterat în domeniul „Comunicare Socială și Relații Publice”, UBB, Cluj-Napoca, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială. Titlul lucrării „Opinia publică în contextul public relations”, coordonator prof. Vasile Sebastian Dâncu.

**1996-2000** Facultatea de Jurnalism, catedra de Științe Politice și Comunicare, UBB, Cluj-Napoca.

**1995-2000** Facultatea de Arte Dramatice și Management Artistic, Academia de Arte din Chișinău, f/f.

**1995** Absolventa liceului „M. Eminsecu”, Chișinău

**1986 – 1993** Absolventa Școlii de Arte „Alexei Stârcea” din Chișinău, secția pian.

**2001-2001** Redactor la ziarul „Timpul”, Chișinău

**2002-2004** Redactor la revista „Punkt”, Chișinău

**2003-2004** Asistentă la Facultatea de Comunicare, Universitatea de Stat din Chișinău, cursul de Publicitate și Tehnici Publicitare.

**2017** - Fondatoarea blogului [www.ganduridespletite.com](http://www.ganduridespletite.com)  
Debut literar – Literatura și Arta, Chișinău, 2017.

## Culori

*Am alergat prin gânduri și emoții  
Pentru-a picta cu vise în culori  
Un roz plâpând pentru-un fior de jună  
A primului, timidului amor.  
Un verde crud de începuturi grele  
Portocaliu – în pas alergător  
Albastru pentru zările râvnite  
Și-un galben auriu de-învingător.  
Un roșu-dor de inimă pe viață  
Și-un mov închis pentru dorințe noi  
Maro, pentru apusuri și-împlinire  
Și negru pentru calea de apoi...  
Tot alergăm prin gânduri și emoții  
Luând doar atât – culorile cu noi...*

## Abdicarea

*Atingerea-mi îmi surpă și cea mai dârză tentativă  
de rațiune  
Inhibă până și ultimul reșos și  
îmi trădează slăbiciunile  
Mâinilor tale  
Mă las călcată în orgolii de șenila războiului  
Suspendat între reșosurile noastre  
Tensiunea mă dezarmează iar pe patul armelor  
dezgolite  
Se așterne bătălia buzelor  
Peste abdicarea trupului meu  
Și lasă urme arse  
Ale victoriei tale...*

## Anii

*E inutil să-ți numeri peste umăr anii  
Ca un copil ce-și scoțește mereu banii  
Și ba îi par puțini, ba-i bucuros că-i are,  
Ba-i irosește-n van pe-o pocnitoare.  
Alt-dată-i ținem într-o crudă alergare,  
Mușcând din aerul suflat greoi pe nară,  
Zvântați pe ale vieții coame-n herghelie,  
Surpându-i brusc pe-un vârș de ac cu gămălie.  
Înfipt brutal în punctul dintre ieri și mâine,  
Al zilelor ce de acum n-or sa mai vie,  
Acul sculptează-apoi, pe-o neagră, dură piatră  
Profilul încifrat al bietei soarte.*

## Ar fi

*Ar fi atâtea de alint sa-ți zic:  
Poeme, versuri scrise și cântate,  
Atâtea gesturi tandre să te-ating,  
De n-ar fi într-o clipă spulberate.*

Ar fi atâtea zări de mai văzut  
 Și mii de vise-încolăcit visate  
 Și-atâtea dimineți de obosiți  
 De n-ar fi buzele de dor mușcate.  
 Și-ar fi atâtea culmi de cucerit  
 Ținuți de mână când nu se mai poate  
 Și atâtea pentru care te-aș iubi  
 Și-un singur DAR – să te urâsc de moarte...

### Când ard copii

Când ard copii, mai moare-o inimă de mamă  
 Înmormântată-n propria căință  
 Și sfâșiată-n mici bucăți de carne  
 Va sângera pe veci de neputință.  
 Când ard copii se împietrește-un chip de tată  
 Și sufletu-i răpus bolnav rămâne  
 Olog de simțuri, lacrimi tari de piatră  
 Rămân blocate-n lungi și-adânci suspine.  
 Când ard copii – pierdută este acea țară  
 Ce i-a ținut captivi în uși blocate  
 Și s-a făcut că nu le-aude ruga,  
 Că aer nu mai au. Că-i foc și-i moarte.  
 Ardev-ar sufletele-n-nesfârșite chinuri  
 Ființe josnice cu chipurile-opace  
 Pentru cei arși, ce-au scris „Adio, mamă”  
 În țara lor, ce i-a jertfit în zi de pace...

### De nu mai știm

De nu mai știm ce-i roua sub picioare  
 Și verdele de crudă primăvară,  
 Miroș de proaspăt revenit la viață,  
 Ram renăscut, cânt de privighetoare.  
 De nu oprim privirea pe o găză,  
 Ce dezmorțită-și caută cărarea  
 Și nu ne mai încetinim suflarea  
 Regina nopții când desface floarea.  
 De nu cântăm la prunci un vers de leagăn  
 Și nu-mpletim în bucle dor de glie,  
 Miroș de vișini și cireși în floare,  
 Arome și culori de păpădie.  
 De n-am simțit cum mai adie lanul  
 În ritm de vânt, dansând cu grâne coapte  
 Și n-am mai ascultat al nopții freamăt  
 Și-al malului de râu tăcute șoapte.  
 De n-am mai mângâiat un pui de câine  
 Naiv, ce-și mușcă coada-n supărare  
 Și nu am mai zburdat pe-un drum de țară,  
 Pentru-a-ne pierde-n praf în depărtare.  
 De nu simțim pe glezne iarbă udă  
 Și ploi de vară nu ne spală chipul,  
 Surprinși pe deal, coala lângă pădure  
 Sub un stejar, cum se-ntâmpla tot timpul.  
 De am uitat să zicem „Mi-e dor, mamă,

De-acele seri de mai, de-a ta candoare,  
 De ochi-ți-înțelepți și-a ta răbdare” –  
 Ne-am rătăcit destul de rău sub soare.  
 De nu mai știm ce-i roua sub picioare...

### Tărâmul mireseilor

Aș cuprinde amurgul și-nveli în ninsori  
 Împletindu-l cu vise, stele, lună și sori,  
 Răscolind printre ape, alge, pietre și scoici  
 Căuta-voi un semn doar, că-ai de gând să-te-ntorci.  
 Și aș strânge-n ierbare flori de nu-mă-uita  
 Fire crude de iarbă – pân-voi fi iar a ta  
 Voi păstra din aroma primei veri de-nceput  
 Să-ți adie-a regrete. Să-revii din trecut.  
 Iar de vântul sufla-va către-tine-n zădar  
 Înelim-oi cu-amurgul, pe un pat de ierbar  
 Lanț de stele lucioase luna nouă-mi va țese  
 Legănându-mă-n vise pe-un tărâm de mirese...

### Palmele mele

în lumea asta suntem hamalii propriilor cratere  
 adâncite de neplin  
 încheietura inimii ne este echimozată de ne iubire  
 articulațiile sunt bântuite de  
 crampe durute al nemangâierilor  
 iar ligamentele crispate de neatinsul buzelor crăpate  
 ale alinturilor nerostite  
 neauzite încă de la mama  
 purtătoare de prunc  
 nedorit  
 necunoașterea căldurii intrauterine  
 ci doar a crampelor teribile de expulzie  
 nu este o scuză  
 trebuie să înveți să te naști din nou  
 în palmele mele...

### Fericire pixelată

Trăim în secolul format din paradoxuri  
 De aparențe, sentimente virtuale  
 Apartenențe, lupte, dialoguri  
 Legate-între fictive avatare.  
 Suntem niște profile ideale  
 Ce schimbă like-uri doar din interese  
 Ca-ntr-un final s-ajungem doar mențiuni  
 Pe-un Facebook nou, creat pentru decese.  
 Ni-e viața comprimată într-un folder  
 Cu nume „camera” în buzunarul hainei  
 Și locuim pe Facebook pe și Insta  
 Și tot mai rar și vii, și printre oameni.  
 Ni-s anii – șir de poze prelucrate  
 Ce-retușează chipul nemuririi  
 Etape lungi de cadre pixelate  
 Oglindă inversă, de fapt, a fericirii...

# Destinul cuvintelor ~ 23

## Toponime istorice (1)

Orașele și satele de astăzi sunt locuri de sălășluire a străbunilor noștri, sunt vetre de activă viață umană pe parcurs de secole și milenii. Fiecare așezare își are filele sale inedite de istorie. În spațiul pruto-nistrean au fost descoperite vestigii arheologice care datează din epoci preistorice. Aici s-au păstrat urme de viață sedentară autohtonă din epoca romană a Daciei. Numeroase sunt satele care își au începuturile în perioadele timpurii și cele de mai târziu ale Evului Mediu. Hrisoavele domnești ne amintesc de vechile obști sătești, conduse de juzi, cnezi și vătămani, de sate și moșii stăpânite de dregători și demnitari de curte, de oștenii viteji din oastea marilor voievozi Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș.

Poziția geografică și condițiile naturale favorabile oamenilor, cu pământuri cultivabile și pășuni bogate, cu râuri și lacuri, cu crânguri și păduri întinse, au asigurat în această regiune o viață sedentară și o activitate umană intensă din cele mai vechi timpuri. Geto-dacii au populat aceste meleaguri, le-au valorificat, le-au apărat și au făcut ca neamul lor să se mențină în istorie secole și milenii la rând. Alături de băștinași, în centrele economice nord-pontice și nord-dunărene, au locuit grecii antici, apoi aici s-au așezat legiunile romane, cu mulțimea de administratori, meseriași și negustori. Și autohtonii, și cei veniți de peste mări și țări au convețuit pașnic, timp îndelungat, întreținând strânse legături economice, comerciale și culturale. Întreg spațiul pruto-nistrean s-a aflat sub influența romanilor, aici având loc și intensul proces de romanizare a populației, în urma căruia băștinașii au însușit limba și cultura romanilor.

În spațiul de la est de Carpați au fost descoperite peste 350 de așezări ale geto-dacilor. Dintre acestea aproximativ 150 au fost identificate pe teritoriul dintre Prut și Nistru. Denumirile unora conțin componentul *dava* "oraș", acesta fiind recunoscut în toponimele preistorice: *Petrodava*, *Sergidava*, *Molisdava*, *Buridava*, *Tamisidava*. După opinia unor cercetători, numele orașului de astăzi *Piatra-Neamț* l-ar continua pe străvechiul *Petrodava*, iar hidronimul *Moldova*, prin oiconimul dispărut *Moldova*, pe cel de *Molisdava*. Una dintre aceste *dave*, și anume *Clepodava*, s-ar fi aflat nu departe sau chiar pe locul actualului oraș Soroca.

Romanii, în scopul apărării provinciilor Moesia și Dacia, au construit în estul și nord-estul Imperiului Roman grandioasele valuri de pământ, cunoscute astăzi cu denumirea *Valurile lui Traian*, inclusiv valurile din spațiul pruto-nistrean – *Valul lui Traian de Jos* și *Valul lui Traian de Sus*, precum și valurile ridicate în lungul râurilor Prut și Nistru. Aceste fortificații însă nu au rezistat prea mult, ele au cedat sub presiunea invaziei triburilor nomade. Dinspre răsărit se revărsau peste pământurile noastre valuri și valuri noi de invadatori: goții, hunii, gepizii, avarii etc. Băștinașii, în mare parte, și-au părăsit locurile de trai și s-au refugiat în munți și în codrii deși de nepătruns, așezările lor căzând pradă năvălitorilor, care le-au devastat și ruinat din temelie, încât și numele lor nu s-au mai păstrat. Doar coloniile greco-romane și centrele economice nord-pontice și nord-dunărene au rămas menționate în scrierile timpului și în unele lucrări cartografice vechi: *Tyras*, *Licostomo*, *Smil*.

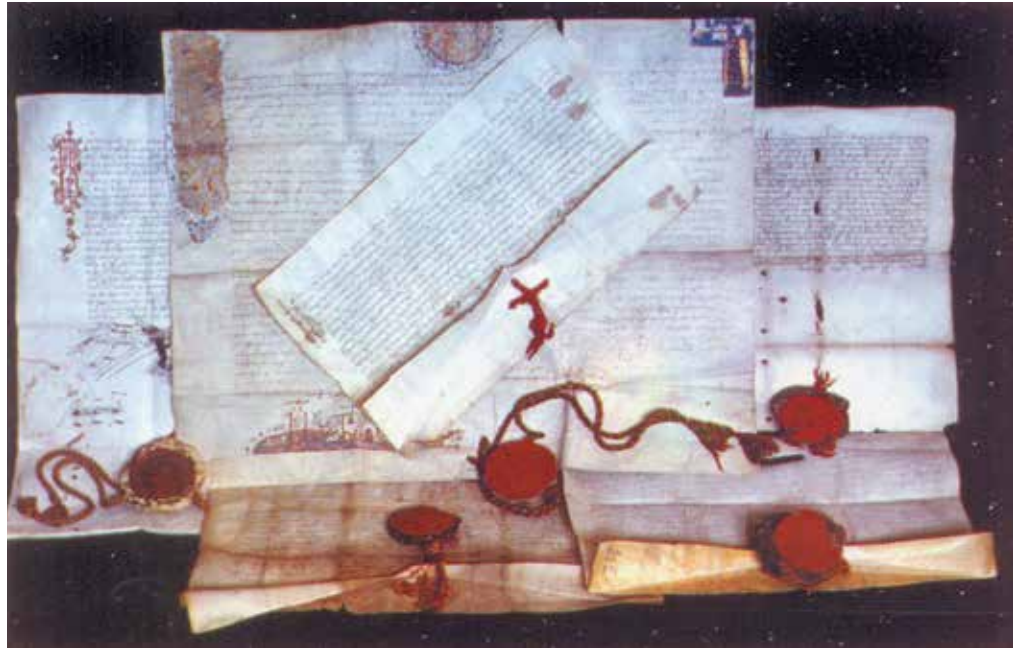
Într-un răstimp, părea că s-a coborât peste pământurile noastre pacea, liniștea. Din ascunzișuri de munți și codri s-au ridicat și au revenit la vetrele lor trăitorii de băștină, refăcând satele de altădată și întemeind noi gospodării, continuând ca și mai înainte să lucreze pământul, să crească vite și să păstorească, să practice tradiționalele meserii și meșteșuguri. A sporit numărul populației, s-au înmulțit satele, a prins a se înfiripa viața de fiecare zi a oamenilor. Dar aceasta până la o vreme, când de peste Nistru (și iarăși de peste Nistru) din nou au dat năvală puhoaiile de nomazi: uzii, pecenegii, cumanii, protobulgarii, tătarii mongoli etc. Din nou cumplite vremi de urgie, sute de ani la rând (sec. X-XIII), și acestea în plus la cele de mai înainte (sec. IV-VI). Gospodării devastate, sate pârjolite și ruinate ...

Localnicii s-au împotrivit năvălitorilor, au durat fortificații, au săpat șanțuri și au înălțat valuri de pământ, au construit adăposturi de refugiu și apărare, denumindu-le în limba strămoșilor: *cetate*, *cetățuie*, *grădiște*, *otac*, *pălanca*, *părcan*. Unele dintre denumirile lor s-au păstrat până în zilele noastre, fiind transmise din generație în generație și preluate apoi și trecute în scrierile vechi, în cronici și în hrisoavele domnești. Le recunoaștem astăzi în actualele denumiri de locuri și localități: *Pe Cetate*, *Cetățuia*, *Grădiște*, *Otac*, *Otaci*, *Pălanca*, *Părcani*.

Unele triburi nomade s-au aflat numai în trecere prin părțile noastre, altele însă parțial, ca cele ale cumaniilor, s-au așezat aici pe mai multă vreme, până când, în cele din urmă, au fost asimilate de către băștinașii români. De pe urma cumaniilor ne-au rămas doar unele nume de râuri: *Cahul*, *Ciuhur*, *Ciuluc*, *Căinari*,



*Cula*. Nu este exclus ca și acestea să reprezinte de fapt traduceri ale vechilor hidronime românești. Cumanii au substituit denumirea coloniei grecești *Tyras* prin *Akkerman* („cetatea albă”), această denumire fiind preluată apoi de slavi, în variantă tradusă *Belgorod*, și tot prin traducere să fie utilizată în limba română – *Cetatea Albă*. Turcii au schimbat denumirea unei fortificații din nordul Mării Negre *Karakerman*, iar denumirea orașului *Smil* de pe Dunăre în *Ismail*, după numele unui vizir



osmanliu. Tot ei denumeau Țara Românească *Cara Vlahia*, iar Țara Moldovei – *Cara Bogdania*, după numele lui Bogdan I, primul domn al Moldovei. Prin calificativul *kara* „negru” ei desemnau, de obicei, țările, regiunile și cetățile nesupuse, necucerite, manifestând prin aceasta atitudinea lor ostilă față de tot ce nu le aparținea.

După întemeierea Țării Moldova, în ținuturile din estul Carpaților s-au desfășurat ample procese de consolidare a statului. Au apărut largi perspective de creștere și dezvoltare în plan economic, comercial, cultural. Mai numeroase, mai înstărite au devenit și localitățile basarabene. Sate noi apăreau prin roirea celor vechi, prin întemeierea de așezări noi pe moșiile donate de domnitori demnitarilor de curte, oștenilor viteji, mănăstirilor, precum și prin crearea de slobozii. În Moldova numărul de localități ajunse la vreo 1200 de orașe, târguri și sate.

Satele au evoluat în baza vechilor obști teritoriale și de neam, ocărnuite fiind de „oameni buni și bătrâni”, în frunte cu un conducător de obște (cnez, jude, vătăman). Multe comunitățile sătești au fost denumite după numele conducătorilor de obști sătești. Câteva mențiuni documentare din sec. al XV-lea: „*Balomirești*, unde a fost jude Balomir”, „*Ostăp-ceni*, unde a fost vătăman Ostapco

din Turie”, „*Procopiți*, unde au fost Procop și Vasile vătămani”.

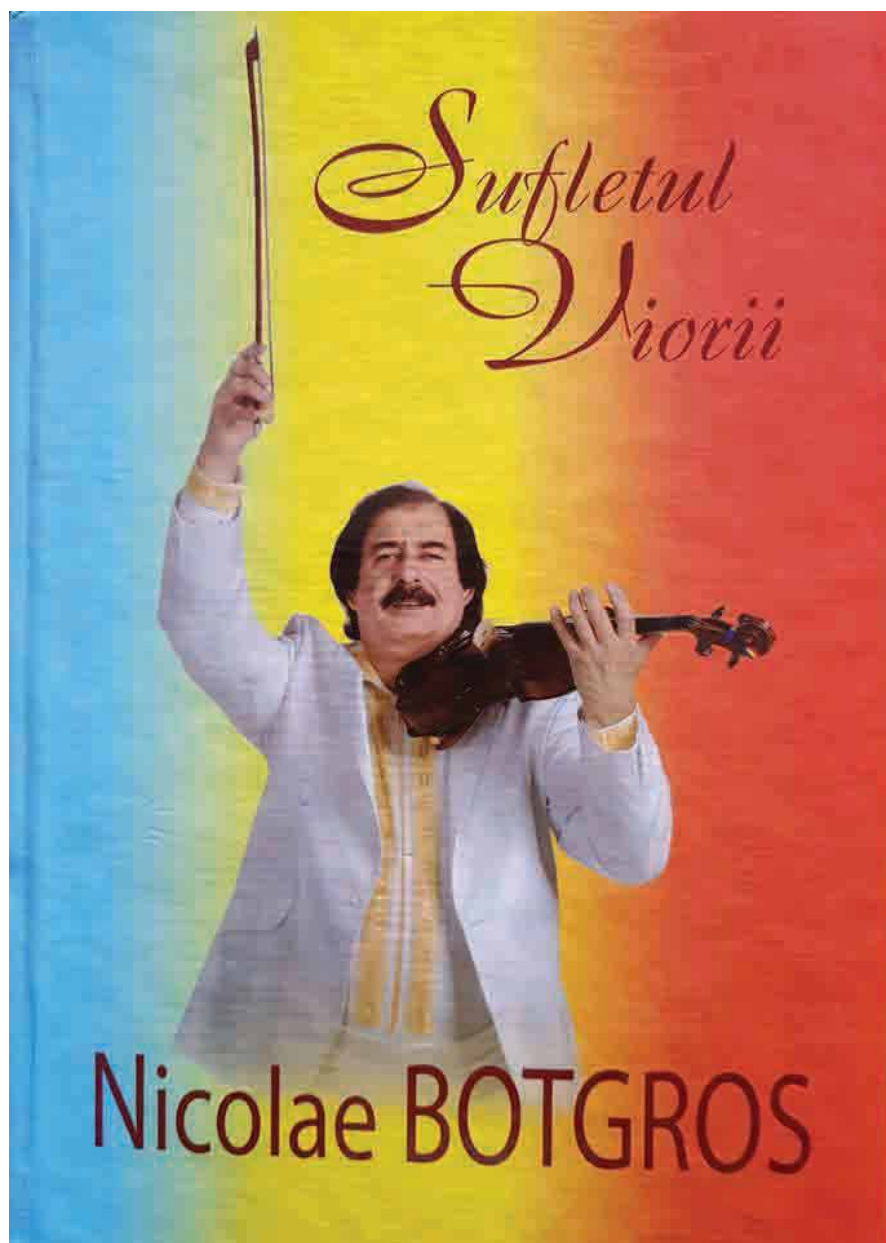
Documentele medievale atestă pe teritoriul Moldovei dintre Prut și Nistru numeroase sate și cătune, acestea fiind situate în ținuturile din centru (Lăpușna, Orhei) și de nord (Soroca, Hotin), mai cu seamă în zonele de codri, cu văi adânci și dealuri înalte priporoase, acestea constituind obstacole de nădejde în calea năvălitorilor. Pe multe dintre străvechile localități, cu denumiri românești, le găsim atestate în actele cancelariilor domnești din sec. al XV-lea: *Arionești* (1463), *Bezin* (1436), *Biești* (1430), *Boghice-ni* (1489), *Borzești* (1452), *Brănești* (1429), *Brătușeni* (1431), *Chiperce-ni* (1430), *Călinești* (1441), *Cârlani* (1470), *Cristești* (1429), *Căpriana* (*Chipriana*, 1429), *Criuleni* (1494), *Cornești* (1420), *Costești* (pe Ciuhur, 1499), *Cotiujeni* (1470), *Cozărești* (1436), *Dumești* (1420), *Gangura* (1470), *Găureni* (1490), *Geamăna* (1470), *Hirova* (1443), *Hlăpești* (1483), *Horjești* (1473), *Ignăței* (1470), *Iurceni* (1430-1431), *Lăvrești* (1420), *Lăsloani* (1490), *Lucani* (1443), *Mănești* (1436), *Mârzești* (1470), *Mereni* (1475), *Micleușeni* (1420), *Miroslăvești* (1448), *Negoiești* (1490), *Pereni* (1470), *Petricani* (1489), *Poiana* (1471), *Răspopeni* (1437), *Scorțești* (1482), *Scuturiceni* (1490), *Sinișeuți* (*Cinișeuți*, 1495), *Strâmbeni* (1482), *Toceni* (1489), *Țigănești* (1420), *Unchitești* (1483),

*Vărzărești* (1420), *Voloseni* (1448), *Vorniceni* (1420), *Vrănești* (1429), *Zărnești* (1494).

E posibil ca unele dintre aceste localități să fi continuat viața romanicilor străvechi, din sec. VIII-IX și X-XIV, fiind situate pe locul sau în preajma celor anterioare. Altele, probabil, cele mai multe, datează din perioadele de mai târziu, apărute în urma mișcărilor de populație dintr-o regiune în alta sau a strămutărilor locale. Marele deplasări de populație românească pe teritoriul Moldovei s-au produs în trei direcții: (1) de la vest spre est, (2) din nord spre sud și sud-est, (3) din sud-vest spre nord și nord-est. Primele două, după cum afirmă istoricul Al. Philippide, au fost principalele și cele mai influente în procesul de repopulare a teritoriului.

Din regiunea Carpaților, prin văile râurilor mari, precum și din nordul Moldovei, coborau în permanență noi și noi valuri de populație românească, sau grupuri separate de țărani plugari și crescători de vite, în căutarea pământurilor libere, prielnice vieții, și a locurilor bune de pășunat. În urma acestor strămutări au apărut noi așezări umane, acestea fiind situate în văile râurilor de câmpie (Ciuluc, Ciuhur, Răut, Botna) și în regiunile de stepă și silvostepă, în câmpiile Sorociei, Bălților și Bugeacului.

## LANSARE DE CARTE



**A demonstrat lumii întregi că Neamul nostru vine dintr-un trecut îndepărtat, care, prin valorile sale supreme – graiul, istoria milenară, tradițiile, obiceiurile, datinile, dansurile, cântecele va dăinui peste veacuri. În valorile spirituale ale neamului românesc sunt țesute sufletele noastre, de-aceia trebuie să le prețuim, să le păstrăm și să le transmitem generațiilor viitoare.**

*„Taci, mireasă, nu mai plânge,  
Că la maică-ta te-ai duce...”*

Doamne, câtă încărcătură și cât mister a inoculat acest cântec în sufletul meu de copil, când, la o nuntă, în satul de baștină Paicu, la împodobitul miresei, îl cânta Mitișor Botgros, tatăl lui Nicolae, acompaniindu-se la vioară...

Melodia acestui cântec mi-a fost cântată la vioară de Nicolae Botgros și la nunta mea, atunci când „îmi scoteau florile din păr”. Apoi, tot acest cântec, devenise unul de rezistență în repertoriul meu, în cadrul Ansamblului etnofolcloric „Tălăncuța”.

Cu ani în urmă, familiile Simion – Veta Ghimpu și Lidia – Nicolae Botgros s-au apropiat foarte mult. Pe Nicolae îl țin minte de pe când era adolescent și cânta mai la toate petrecerile din satul nostru. Aveam atâtea amintiri de depănat... Tineri, visători, optimiști, ne întruneam la diverse petreceri, unde domnea muzica și poezia, ce ne-au legat sufletește și spiritual.

Într-o discuție telefonică cu Nicolae Botgros, de la începutul anului 2017, i-am vorbit de Antologia Simion Ghimpu „Destin între destine”, în care am inclus interviuri, articole publicistice, discursuri, recenzii despre omul, și poetul Simion Ghimpu. Nicolae a rostit cu un regret adânc: „Mie nu are cine să-mi adune interviurile de la radio și televiziune, materialele risipite prin ziare și reviste...”.

E voia destinului, mi-am zis atunci în sinea mea. Probabil venise timpul să mă revanșez pentru acel cântec *Taci, mireasă, nu mai plânge...* care mă însoțește și azi...

Selectând din numeroasele materiale apărute de-a lungul anilor în presa vremii, pentru a le include în prezentul volum (parte din ele, fiindcă sunt foarte multe) semnate de jurnaliști, scriitori, critici de artă, compozitori, interpreți și admiratori, îl redescopeream zi de zi, clipă de clipă pe artistul complex – Nicolae Botgros, Omul împovărat de harul

divin, personalitate artistică care arde cu fiecare notă muzicală, la fiecare contact cu publicul.

Sufletul lui s-a contopit cu cel al viorii.

Sunt stele razele cărora te încălzesc și te înobilează de, îți purifică sufletul. Nicolae Botgros este una din aceste stele. Că e stea de primă mărime, Nicolae Botgros știe, numai că Dânsul rămâne modest, asumându-și marea responsabilitate pentru povara pe care o poartă, plătind tribut pentru harul oferit cu generozitate de Cel de Sus, prin munca-i asiduă, eforturi susținute și dăruire totală. Regele viorii știe să creeze miracolul și să-l dăruiască nenumăraților admiratori ai muzicii de valoare. A descoperit cele mai prețioase perle ale muzicii noastre populare. Le-a cizelat cu mîgălă și a făcut din ele bijuterii neasemuite prin frumusețea, strălucirea și puterea lor de a sensibiliza sufletele și spiritele. A demonstrat lumii întregi că Neamul nostru vine dintr-un trecut îndepărtat, care, prin valorile sale supreme – graiul, istoria milenară, tradițiile, obiceiurile, datini-

le, dansurile, cântecele va dăinui peste veacuri. În valorile spirituale ale neamului românesc sunt țesute sufletele noastre, de-aceea trebuie să le prețuim, să le păstrăm și să le transmitem generațiilor viitoare.

Creația noastră populară ascunde multe comori nedescoperite încă și noi suntem datori a le căuta și a le dărui lumii, căci prin ele dăinui, ele ne călăuzesc pașii, ne luminează calea, ne purifică sufletele și ne dau puterea de a rezista tuturor intemperțiilor, de a ne menține pe acest pământ dăruit de Dumnezeu, care are un anumit plan în privința românilor. Poate de-aceea ne-a trimis, de-a lungul anilor, suflete/spirite care să ne înalțe continuu prin arta lor, să ne apropie de ceruri, de Creatorul nostru. Or, noi suntem parte din Creația divină și ceea ce ne-a dăruit Dumnezeu (talent, har, vocație, capacități deosebite, iscusință, măiestrie etc.), trebuie s-o dăm celor din jur pentru a-i face mai receptivi, mai buni, mai toleranți, mai generoși. Frumosul, știut lucru, este unul din pilonii Universului, pe care se ține lumea. Nicolae Botgros este spiritul

care poartă în sine lumina și dragostea divină, focul haric de la care își aprind făcliile cei din jur.

Am selectat din presa vremii cele mai frumoase aprecieri, prețuiri și calificative atribuite Omului și Artistului Nicolae Botgros de către cei care-l iubesc și-l admiră: *cel mai mare violonist și dirijor, cel mai distins lăutar, artist adevărat, instrumentist de mare valoare, geniu al viorii, magician al viorii, cel mai mare muzician, legendă vie, talentat, genial, miracol, celebritate, fenomen, neîntrecut, inegalabil, incomparabil, inconfundabil...*

Pedestalul pe care a urcat Nicolae Botgros, pentru a înveșnici valorile noastre netrecătoare, i-a solicitat, pe lângă harul cu care a fost înzestrat, dăruire, efort, sacrificiu, muncă de salahor, răbdare, tenacitate, insistență, perseverență, rezistență, și multă dragoste pentru ceea ce face.

Îi dorim tinerețe continuă, să nu-i încărunească nicicând vioara, căutări și regăsiri...

**Veta Ghimpu Munteanu**

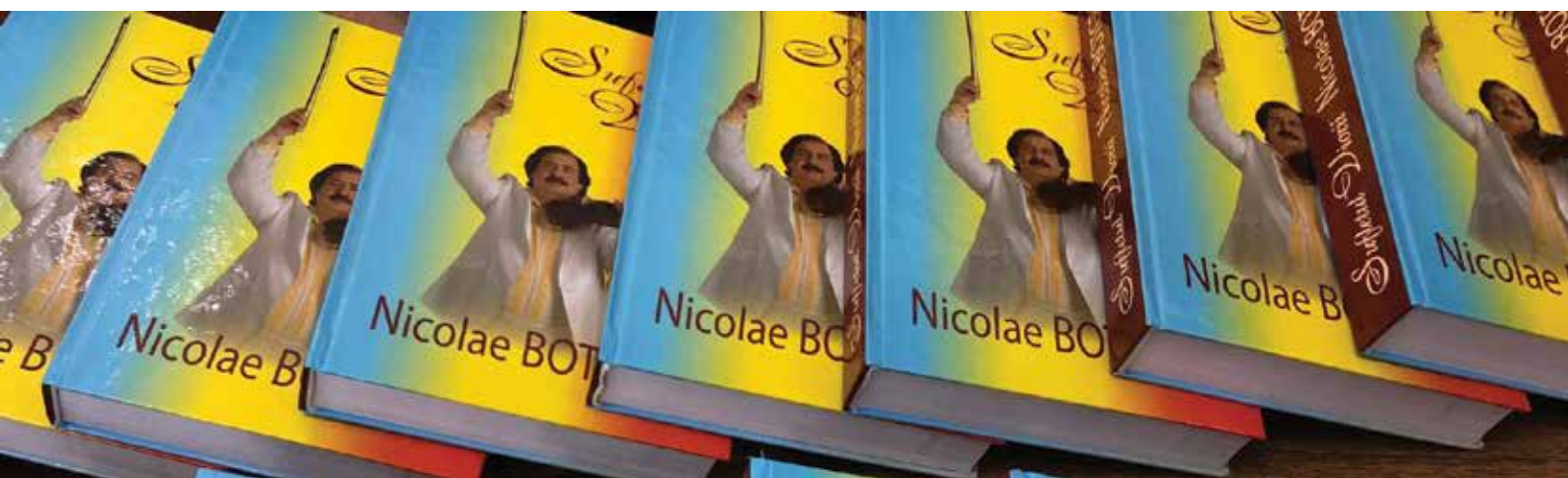
**Simion Ghimpu**

### ADÂNCUL VIORILOR

*Lui Nicolae Botgros*

Adâncul viorilor se zbate în mine,  
Nu știu când a intrat, de unde vine,  
Știu că mă arde, știu că mă doare,  
De parcă strunele mi-au rămas în vine,  
Știu că se-adapă la ele mioare,  
Că-s fire de iarbă sau fire de soare,  
Că-s ploi legănate-ntre cer și pământ,  
Sau poate vre-o pasăre răpusă în zbor,

Lăsat-a fir de sânge în sufletul lor,  
Sau poate cântă la ele țărani,  
Când stau lângă prispă și-și numără anii...  
Adâncul viorilor se zbate în mine,  
Nu știu când a intrat, de unde vine,  
Știu că mă arde, știu că mă doare,  
De parcă strunele mi-au rămas în vine.





**Informator de folclor:** Efrosinia Sofronovici (Spânu), născută la 27 septembrie 1926, satul Batâr, plasa Căinari, județul Tighina, România (astăzi r. Cimișlia), din părinții Nichita și Alexandra Spânu.

**Culegător:** Ștefan Sofronovici, s. Batâr, r. Cimișlia; 2 iulie 2018.

## POVESTEA LUI DUMNEZEU

Povestea lui Dumnezeu, poveste, ca aceia ce mai este că, dacă nu ar fi, nu sa-r povesti. S-o pornit omul mare cu toporul mare, la pădurea mare, să taie copacul mare, să facă mănăstirea mare, cu 9 uși, cu 9 altare, cu 9 sfinte de pristoale. În pristolul cel mic, șade sfânta Marie cea mică, în pristolul cel mare, șade sfânta Marie cea mare, da în pristolul cel de sus, șade Maica Domnului și procite, printre revărsări de soare, să vadă pe fiul ei, ea pe fiul său nu l-o văzut, da l-o văzut pe Ion, Sfântul Ion, și îl întrebă: - Ioane, Ioane, Sfinte Ioane nu la-i văzut pe fiul meu, pe finul tău?

Maică, de văzut, nu l-am văzut, da de auzit, am auzit, că câni de jidovi pe cruce l-au răstignit, chiroane de fier prin tălpi, prin palme i-o bătut, trestii de stuf pe sub unghii i-o pus, cunună de măceși pe cap i-o pus, cu cămașă de urzici l-o îmbrăcat, cu brâu de mărăcine l-o încins,

cu sulița în coastă îl împunge, din care îndată sângele curge, păharele se împle, ei de bine le beau, și se veseleau. Și s-o pornit Maica Domnului la un deal ascuțit ca o sânceie de cuțit, plângând și suspinând cu lacrimi până-n pământ, cu preștim ochii șterge, ca ceara se topea și ca argintul se sleia, ea pentru fiul ei, samă își făcea. S-o întâlnit cu meșterul de lemn.

Maică, de ce te văicărești și te mișelezi;

Da de unde nu m-oi văicăra și nu m-oi mișela, că numai un fiu am avut, și pe acela câni de jidovi sus pe cruce de chiparos l-au răstignit. Și meșterul de lemn îi spune:

Adevărat Maică, că eu i-am făcut crucea. Maica Domnului îl întrebă:

Ai făcut-o mare tare?

Am făcut-o, maică, mare. Maica Domnului îi spune:

Meștere de lemn, să lucrezi cu anul, și să iei banul. Și s-o pornit

Maica Domnului la un deal ascuțit, ca o sânceie de cuțit, plângând și suspinând, cu lacrimi până-n pământ, cu preștim ochii șterge, ca ceara se topea, ca argintul se sleia, ea pentru fiul ei seama își făcea. S-o întâlnit cu meșterul de fier. Meșterul de fier o întreabă:

Maică, ce te văicărezi, și te mișelezi?

De unde nu m-oi văicăra, și nu m-oi mișela, dacă numai un fiu am avut și pe acela câni de jidovi sus pe cruce de chiparos la-u răstignit, chiroane de fier prin tălpi, prin palme i-o bătut, trestii de stuf sub unghii i-o pus, cunună de măceși pe cap i-o pus, cu cămașă de urzici l-au îmbrăcat, cu brâu de mărăcine l-au încins, cu sulița-n coaste îl împunge, din care îndată sângele curge, păharele se împle, ei de bine le be, și mai bine se veseleu. S-o întâlnit cu broasca. Broasca o întreabă:

Ci te văicărezi, ce te mișelezi?.

Da de unde nu m-oi vâicăra și nu m-oi mișela, dacă numai un fiu am avut, și pe acela câinii de jidovi l-o răstignit, chiroane de fier prin tâlpi, prin palme i-o bătut, trestie de stuh pe sub unghii i-o pus, cunună de măceși pe car i-o pus, cu cămașă de urzici l-o îmbrăcat, cu brâu de mă-răcine l-o încins, cu sulița în coastă îl împunge, din care îndată sângele curge, păhare se împleu, ei de bine le beau și mai bine se veseleau. Da broasca o întrebă:

– Maică, mata pentru un fiu vrei să te prăpădești? Da eu că am avut 12 fiișori, și o trecut Sfântul Ilie cu o roată la car stricată, mi i-o călcat pe toți odată, mi-o rămas unul bubos, și râios, și încă nu-mi mai fac seama. Maica Domnului s-o întors și a zis:

– Broască, sfântă să fii, cât îi fi și îi trăi, când îi muri să nu te împuți și oamenii de pe tine apă să bee și să nu se îngrețoseze. Și s-o pornit Maica

Domnului la un deal ascuțit, plângând și suspinând, cu lacrimi până în pământ, cu preștim ochii șterge, ca ceara se topea, ca argintul se sleia, ea pentru fiul ei seama nu se făcea. Și a ajuns la fiul ei, și o zis așa:

– Fiule, fiule, cu tunuri să fi tunat, cu fulgere să fi fulgerat, dar la această muncă grea, să nu te fi dat. Domnul Iisus Hristos îi răspunde:

– Maică, nu m-am dat pentru tine sau pentru mine, da m-am dat pentru o lume toată. Cine murea, nu se prohodea, cine se naștea, nu se boteza, cine se însura, nu se cununa, femeia, de naștea, de copil nu căta, vaca de fâta de vițel nu căta, iapa, de fâta, de mânz nu căta, oaia de miel nu căta, cloșca de puișori nu căta, cucoșii nu cântau. Da de azi înainte toate la lege s-or da:

– Cine va muri, s-a prohodi, cine se va naște, s-a boteza, cine s-a însura, s-a cununa, femeia de va naște,

de copil va căta, vaca, de va fâta, de vițel va căta, iapa de mânz va căta, oaia de miel va căta, cloșca de puișori va căta, cucoșii vor cânta, toate la lege s-or da. Cine va ști aceste căteva cuvinte, și le-a zice la o zi sau la două, sau la trei, sau la patru, sau la patru ani o dată, va veni Maica Domnului la poarta cerului, și l-a lua de mâna dreaptă, și l-a duce pe cărarea dreaptă, pe la mese întinse, la făclii aprinse, la copaci înfrunziți, pe la pomi înfloriți, și l-a duce în rai. Da cine le va ști și nu le va zice, va veni răutatea cea mare, care merge pe lume călare, și l-a lua de mâna stângă, și l-a duce pe cărarea strămbă, pe la mese neîntinse, pe la făclii neaprinse, pe la pomi neînfrunziți, pe la copaci neînfloriți, și l-a duce în iad.

Doamne, Iisuse Hristoase, fii milostiv pentru noi păcătoșii și ne scoate din iadul cel nestins. Amin.

## VISUL MAICII DOMNULUI

*Visul ce a visat născătoarea de Dumnezeu mai înainte de a se răstigni Domnul nostru Iisus Hristos.*

Dormind prea Sfânta Fecioară, născătoare de Dumnezeu, în cetatea Betleemului, unde a venit sfinția Sa, Domnul nostru Isus Hristos, și a întrebat-o: - Maica mea prea sfântă, dormi? - Fiul meu prea dulce, prea frumoase Iisuse, am fost adormită și iată ce am văzut, strașnic vis pentru tine, și a zis Domnul: - Spune, maica mea, visul ce l-ai văzut și maica a zis: - Fiul meu prea dulce, am văzut pe Petru în Roma și pe Pavel în Damasc, iar pe tine te-am văzut în cetatea Ierusalimului, răstignit pe cruce, între doi tâlhari, cărturarii și fariseii, și nedreptii jidovi defăimându-te, foarte te-au batjocorit, desculță te-au judecat, cu fiere te-au hrănit, cu oțet te-au adăpat, cu trestie și toiag, peste cap te-au bătut, și în sfântul obraz te-au scuipat, cunună de spini pe cap ți-au pus, cu cămașă de urzici te-au îmbrăcat, și cu brâu de măracine te-au încins, unul din ostași cu sulița-n coastă te-a împuns, din care îndată a ieșit sânge și apă, soarele s-a întu-

necat, luna în roșată s-a schimbat, catapeteasma bisericii în două s-a despicat, întuneric mare s-a făcut, peste tot pământul, de la al 6-lea ceas până la al 9-lea ceas, Iosif și cu Nicodim, mi se pare că te pogorau de pe cruce, și cu giulgiu vârat te-au înfășurat, în mormânt nou te-au pus, și în iad te-ai pogorât, ușile cele de aramă le-ai sfărâmat, zăvoarele cele de fier le-ai zdrobit, pe Adam și Eva scoțându-i afară, înviind a treia zi, te-ai înălțat la ceruri, și te-ai pus de-a dreapta Tatălui, iar Domnul a zis: - Maica mea prea sfântă, adevărat vis ai visat, și acestea toate eu voi să le pătimesc, pentru neamul omenesc, și de va scrie cineva visul tău și îl va purta la sine, și-l va ține în casa sa, și îl va păstra, de aceea casă, dracul nu se va apropia, și pe duhul cel necurat îl va goni, îngerul lui Dumnezeu va sta întotdeauna lângă dânsul de-a dreapta, și de năvălirile și supărările oamenilor cei răi va fi mântuit, și la drum de va călători, acela om nu se va teme, de grindină, de tunet, de fulger și de toată boala grabnică va fi ferit, Arhanghelul Mihail va sta întotdeauna

lângă dânsul, îndreptându-i calea ori încotro va merge, și la dreapta judecată va afla milă, și la ieșirea sa din viață, mă voi arăta lui Om, împreună cu Maica mea, și îngerul meu va lua sufletul lui, ducându-l în Împărăția Cerurilor, veselindu-se acolo cu toți dreptii care din veac bine au plăcut mie. Amin.

O prea sfântă Doamnă, stăpână fecioară, de Dumnezeu născătoare, primește-mi nevrednica mea rugăciune și mă păzește și pe mine de moarte năprasnică, și-mi dăruiește pocăință înaintea sfârșitului vieții mele, Amin.

Scrie, Doamne Iisuse Hristoase, puțină rugăciune a mea în cartea vieții Tale, scrie Doamne 3 părți Ție și o parte mie, Doamne Iisuse Hristoase, fiul lui Dumnezeu, în mâinile tale, dau sufletul meu, căci tu ne miluiești, tu ne blagoslovești, și viață veșnică ne dăruiești, în vecii vecilor Amin. Fără veste judecătorul va veni și ale fiecăruia fapte le va descoperi, iar noi cu frică să strigăm în miezul nopții, Sfânt, Sfânt, Sfânt ești Dumnezeu, miluiește-ne pe noi păcătoșii. Amin.

# GRIGORE VIERU

## ȘI MODELUL ESTETIC EMINESCIAN

Dorul de Eminescu constituie un sentiment plinar în poezia contemporană, autori de orientare diferită vin spre părintele Luceafărului, ori după cum spune Gr. Vieru „din Eminescu” pentru a-și defini propria fire patetică, a se cunoaște mai profund. Dacă un N. Stănescu sau M. Sorescu, precum și alți făuritori de vers din dreapta Prutului, au venit spre Eminescu în mod spontan, stilul lor preconizând de la bun început setea de absolut, să zicem, poezii de dincoace, în virtutea unor condiții specifice / împrejurări bine cunoscute de autorul Luceafărului s-au apropiat mai târziu. Odată însă în conștiință, numele lui a lăsat urme adânci, prilejuindu-le o adevărată revelație artistică.

Eminescianismul ajunge să fie, astfel, un punct de reper, izvorul celor mai alese simțiri poetice și, totodată, un criteriu de măsură al sensibilității scriitoricești.

*„De avem sau nu dreptate  
Eminescu să ne judece”,*

astfel, încearcă să raporteze evenimentele, dar și acțiunile noastre concrete, la poezia ilustrului său înaintaș. Versurile conțin o profesiune de credință, o cheie poetică, ce își găsește treptat dezlegare în mai multe lucrări artistice. „Eminescu este steaua care mă păstrează” [ 11. p. 40] și Gr. Vieru un poet profund Eminescian, se apropie de opera lui Eminescu într-o „reconfortarea spirituală” a întregii sale generații. Este mai curând o erupție spirituală, o declanșare iluminiscentă care a zvâcnit, împrăștiind pretutindeni o lumină purificatoare. Este o linie de succesiune între diverse temperamente scriitoricești, a căror plenitudine artistică, implantată temeinic în „sfintele țărâne”, dar și istoria neamului, un mediu specific eminescian, se vor afla în atmosfera lui de sanctuar pentru a spune cuvântul

despre sine și problemele din jur, a releva fenomenele realității curente.

Lecția de patriotism eminescian este, de fapt, una din acele esențe, spre care înclină poezia Bsarabiei. Opera poetului și a publicistului de la ziarul *Timpul*, este cea mai elocventă expresie a dragostei de țară și întrucât, „patria nu poate fi deasupra naționalității (...) și iubirea de patrie e una cu iubirea naționalității” [2 p. 227], sentimentul civic în scrierile lui Eminescu e străluminat în permanență de „geniul deșteptării naționale”.

Ideea slujirii patriei și înălțării ei prin evocarea unor momente de vârf din istoria românilor, analiza critică a prezentatului „mișelit” în confruntare directă cu trecutul eroic transfigurată la nivelul mării arte eminesciene se transmite în operele poezilor contemporani, în special, în viziunea lui Gr. Vieru găsindu-și materializare printr-un interes sporit față de problematica națională și socială. Asemănarea zilelor de astăzi cu epoca lui Eminescu aduc în prim plan niște metafore de sorginte mitică, dar desacralizate până la anumite niveluri ale vieții. Dochia, personificare a străvechii Dacii, simbolizează în viziunea eminesciană constituirea etnică a românilor, perenitatea lor multiseculară. Prin dacism Eminescu vedea corelația dintre național și universal, integrarea în cultura universală a omenirii. Dacismul precum și latinitatea este sursa identității spirituale a neamului, modalitatea de proiectare a ființei naționale către genealogia primară.

În conformitate cu modelul eminescian, la rândul său Gr. Vieru conturează o vatră a românismului prin semnele latinității entice și îndeamnă cititorul spre valorificarea comorilor de perpetuare spirituală ale neamului „meu dacic”, îl îndeamnă să se îngemăneze cu frumusețea strădani-

ei umane, a unei etnii multisecolare zămislite în pledoariile sale poetice. Prin metafora „vin din munții latinei” autorul face o analogie directă cu proiecția mitică a unor tipuri străvechi din viziunea eminesciană, „în al lumilor tezaur”, aureolate de Gloria dacismului și ale timpurilor de odinioară. Pornind de la postulatul estetic eminescian, autorul se referă la o continuitate spirituală a spațiului dacic și configurează o stare sufletească echivalentă cu semnificația regăsirii spirituală a spațiului dacic și transfigurează o stare sufletească echivalentă cu semnificația regăsirii spirituale prin vicisitudinile timpului, nealterarea ideii de suflet și neam.

Există o continuitate, o entitate etică și estetică între tărâmurile ontologice ale poeziei eminesciene și preocupările artistice ale lui Gr. Vieru, mama, iubita, plaiul, firul de iarbă, sunt legate prin firișoare intime „cu frunza de aur a toamnei” și „codrul de tei și de fag”, cu steaua și izvorul. Semnalăm în poezia Basarabiei o viziune eminesciană asupra universului. Poetul se apropie sufletește de opera eminesciană prin riveria lirică copleșitoare și intensitatea sentimentelor omeneste, prin tensiunea trăirii lăuntrice. Nostalgia revederii „în blânda seară”, „la ceas târziu de stele”, glasul de taină al mamei, căderea florilor de tei se declanșează ulterior în creația lui Gr. Vieru prin amplasarea spirituală a elementelor vitale din spațiul terestru. Un exemplu concludent:

*Sub un tei ce înflorește  
Ea frumoasă se pornește,  
„Bună seara, fete două  
Cu ochi miresmați de rouă!”  
„Bună seara! Dar sunt una!”  
Printre genele femeii  
De sub tei ce înflorește  
Răsărea pe cer și luna.  
Ea frumoasă se pornește,*

„Rămâneți cu bine doi  
Tei cu tremurate foi”  
O, drum bun! Nu-s unul oare?  
Printre foi ca printre lacrimi  
Răsărea și sfântul soare.

(Gr. Vieru, *Femeia, teiul*)

Versurile ne orientează spre miracolul inspirației eminesciene, spre acel fior lăuntric care atinge coardele inimii, exprimă setea de absolut. La fel ca în viziunea lui Eminescu, asistăm la un spectacol ceremonial, de o pronunțată nuanță dramatică, unde participă deopotrivă atât elementele cosmosului, cât și cele pământeste. Soarele și luna coboară din înălțimea lor solitară „printre foi ca printre lacrimi”, „printre genele femeii”. Gr. Vieru corelează elementele vegetale cu aștri cerești și crează o atmosferă de luminozitate integrată în contextul sensibilității artistice unde teiul eminescian, îngemănează deopotrivă atât elementele cosmosului cât și cele pământeste ca să participe la un act solemn de inițiere. După sugestia unei admiratoare din Franța a poeziei lui Gr. Vieru pare că asistăm la „un tip de poveste”, în centrul căreia este plasat „omul-pădure”, „omul-tei”, raportat fiind „unei stări primare, geomorfe a vieții pe pământ reprezentată prin asocierea vegetalului [3] influențat în aceeași măsură, atât de versul eminescian, cât și de mitul folcloric, eroul lui Gr. Vieru se află în permanență sub alura sacrală a teiului, aceasta oferindu-i posibilitatea să se integreze în jubilația sărbătorească a naturii, să aducă cititorul în preajma unor situații poetice surprinzătoare:

*Drago! O tee,  
Dulce mireasmă!  
La gură – femeie,  
La mijloc – mireasă.*

(*Acolo pe unde*)

Din semnificația metaforelor de geneză eminesciană, distingem o filosofie existențială încadrată în parametrii unei viziuni antologice. Metafora teiului focalizează în întregime anturajul selenar al cosmosului și capătă niște semnificații deosebite. Aceeași exegetă vorbește de un „Tei legănat” și „Voinic de Tei”, [3, p. 57] aceasta având menirea de a se im-

pune drept simbol al fertilității, „ca să asigure creșterea și fecunditatea, adică imortalitatea” [3, p. 57]. La fel ca în viziunea eminesciană, la Gr. Vieru teiul depășește fruntariile unui simplu motiv liric și se încadrează în sfera germinăției naturii, fiind orientat spre un complex de imagini și simboluri artistice de sorginte mitică. Chiar și dorul, o stare sufletească de altitudine a spiritului vierean, își are dezlegare într-un spațiu sacralizat, condensat până la saturație de miroznă copleșitoare a florilor de tei.

Modelul eminescian este preluat de Gr. Vieru, dar în același timp i se atribuie o semnificație de arbore feminin sau matern, cu alte cuvinte, teiul capătă o accepție feminină „Drago! O, teie”, ceea ce amplifică ideea fertilității, îndeamnă să răsară grâul și dragostea, se îngemănează cu Magna Mater, care domină, substanțializează universul liricii sale. Și nostalgică îngândurare în fața universului, a imensităților astrale, pornește tot de acolo, de la acel „văzduh de taină”, care aprofundează cele mai alese trăiri sufletești, „descoperind că filonul nostru cel mai puternic se cristalizează în sensibilitatea eminesciană, sensibilitate căruia îi sunt recunoscătoare cele mai pure imagini ale scriitorilor români, încât pe drept am putea spune, că ea a avut rolul unui demiurg al sensibilității naționale” [4, p. 8].

O metaforă precum este „un verde ne vede” ori „taina care mă apără” este eminesciană prin esență filosofică și starea afectivă generată de „nesfârșirea lui Eminescu” [5, p. 58], pe care fiecare autor o percepe și o definește în felul său, îi imprimă o intonație individuală. Liviu Damian, după cum mărturisea el singur „s-a cutremurat și a vibrat în ritmul luminii”, „din care Eminescu să ne cheme”, „ca inima, ca tunetul”. Prin această cutremurare, poetul se așează la masa veșniciei alături de plugar și Eminescu pentru a crește graiul și lumina pâinii, a invoca statornicia rădăcinilor din lut. „Tremurul frunzei de copac” de unde pornesc impulsurile artistice ale scrisului lui Ion Vatamanu este o involburare dialectică,

ce prelungește doinirea eminesciană. Rosturile „verbului matern”, „veșnic verde”, dau naștere unui zvâcnet de frunză, capabil să ajungă și să păstreze cosmosul eminescian cu firescul improvizării lui. Gr. Vieru își pleacă cu recunoștință „fruntea și ochii în apa izvorului în verdele ramului”, „aducând cuvântul său de legământ mamei și lui Eminescu. În felul acesta, a fost creat un macrocosmos”, în care sufletul eminescian se manifestă „în cantabilitatea aproape generală a scrisului vierian” [6, p. 167] și, după cum accentuează acad. M. Cimpoi „întreține un adevărat cult a lui Eminescu” [6, p. 167]. Atmosfera de reverie eminesciană stăruie în creația lui Vieru prin capacitatea de integrare mioritică în natură, prin fascinația unui cosmos umanizat condensat până la saturație de ideea sacralității, unde participă deopotrivă atât omul, cât și aștrii cerești, luna, soarele, teiul „sfânt și dulce”, codrul și izvoarele. Chipul mamei, o tulburătoare metaforă, în stare să pătrundă prin forța ei de sugestie în adâncurile sufletului omenesc, generozitatea, sacrificiul matern, vin deasemenea prin filieră eminesciană, de la acel „O, mamă, dulce mamă”, și trecându-l prin viziunea propriului eu scriitoricesc, ne-a adus în preajmă o poezie veritabilă. Există, probabil, în această succesiune o plenitudine spirituală, o cale spre imortalizarea geniului ori, poate, un semn al dănuirii versului vierean în zodia stelei lui Eminescu.

#### Referințe bibliografice:

1. Grigore Vieru. Scrieri alese. Chișinău, Literatura artistică, 1984.
2. Mihai Eminescu. Publicistică. Referiri istorice și istoriografice. Chișinău, Literatura artistică, 1990.
3. A. Rusu. 15 iunie. Mihai Eminescu. În: Buletin. Serie nouă, nr. 2, 2005.
4. D. Laurențiu. Argument. Eseuri asupra stării de grație. București, Cartea românească, 1967.
5. Liviu Damian. Scrieri alese. Chișinău, Literatura artistică, 1985.
6. Mihai Cimpoi. Întoarcerea la izvoare. Chișinău, Literatura artistică, 1985.

# BRADUL DE NUNTĂ – SIMBOLUL MIRELUI

Una dintre cele mai renumite forme arhaice ale tradițiilor populare românești este cea legată de simbolurile arborilor sacri și a celor consacrați vieții și activității omului – însoțitorul lui de la naștere și până la moarte, dar și în lumea celor fără dor. Potrivit calităților sale utilitare universale arborele omului era ales mai frecvent din flora locală și monumentalizat de către individ. În acest scop i-au fost conservate și imortalizate toate elementele sale botanice la care pe parcursul istoriei sau mai adăugat și semnificații simbolice noi. Monumentalizarea arborelui real, socotit sacru sau consacrat, s-a realizat „prin transfigurarea proporțiilor lui concrete, prin potențializarea forțelor lui botanice și exagerarea folioaselor lui culturale” [1, p. 26].

Frumusețea vegetală ce acoperă pământul românesc a acționat asupra mentalității semenilor noștri care au edificat diverse așezări, sanctuare și drumuri. Iar totemizarea celor mai afectuoși arbori locali le-a slujit drept „mod de reflectare spirituală a vieții desfășurate în întregime în pădure: cultul codrilor, bazat, în primul rând, pe funcția generală a arborelui în viața materială a omului și, în al doilea rând, pe funcția specială a arborelui în viața spirituală a omului” [1, p. 26]. Oportun celor exprimate anterior, cei mai apreciați arbori – *stejarul*, *mărul* și *bradul* au fost declarați sacri nutrinând un cult special ce promovează un complex de simboluri care le valorifică semnificația.

În mitologia românească se zice că arborele sacru – *bradul*, *stejarul* sau *mărul* a fost plantat în mijlocul satului simbolizând centrul lui material și spiritual. Coroana sa producea umbra necesară în timp de arșiță, adăpost în momente de furtună sau vijelie. În dosul ei avea loc sfatul bătrânilor, tinerii organizau hora satului și întreceri de bărbăție etc. Deci pentru comunitate și locuitorii ei arborele sacru a devenit simbolul puterii divine și concomitent instrumentul cultural necesar în or-

ganizarea ceremoniilor și sărbătorilor tradiționale, desigur și familiale. Și cu această ocazie, românii i-au oferit statut de copac sacru păstrându-i simbolistica, iar ca simbol al vieții, arborele întruchipează legătura între pământul în care își înfige rădăcinile și bolta cerească pe care o atinge cu creștetul său.

Simbol al vieții în continuă evoluție, în ascensiune, arborele evocă verticalitatea. De exemplu, la grecii antici bradul era închinat ba zeiței vânătorii Artemis, ba lui Dionysos – zeul vieții. Anume din aceste considerente a devenit arbore sacru. Tracii, considerau bradul bipolar, pentru că concomitent îndeplinește două funcții: 1 Este arbore cosmic; 2 Este arbore terestru. În acest context, totdeodată este simbolul vieții și al morții, al norocului și al ghinionului ș.a. Fiind „considerat cosmogonic, teogonic și antropogonic totodată, adică creator de elemente cosmice, de făpturi divine și de oameni, bradul creează și promovează viața în formele și aspectele ei multiple, este prezent în toate manifestările ritual și ceremoniale ce țin de adorarea astrelor, de ciclul vieții (nașterea, nunta și moarte) și de ciclul calendaristic (zile de muncă și zile de sărbători solstițiale și echinocțiale)” [1, p. 29]. Tăierea lui avea loc doar potrivit unui comportament special, în baza unui ritual ce presupunea cererea permisiunii divinității sau a spiritului tutelar. În al doilea rând, numai după aceasta putea fi socotit mort și transportat la locuința mirelui ca un stâlp sau ca o coloană a casei lui. Fiind mort, după finalizarea ceremonialurilor nupțiale și post nupțiale apare ipoteza că bradul ar fi fost ars respectând unele condiții ritualice, care nu sau păstrat până în zilele noastre. El este împodobit ca și la nuntă pentru înmormântarea tinerilor necăsătoriți sau, nelumiți”, totodată înfăptuind rolul de soț/soție pentru dalbul de pribeag – pereche în „lumea celor drepti”.

Cuvenit condițiilor climaterice nefavorabile bradul insuficient a fost cultivat pe teritoriul nostru și în legătura

cu aceasta a fost înlocuit cu *mărul* (părerea noastră). Substituirea respectivă este întâlnită mai reiterat în cadrul ritualului de înhumare. Pomul mortului și în prezent este făcut dintr-o creangă de măr, mai rar de nuc sau cireș cu cel puțin trei ramuri care se împodobeau cu colaci, dulciuri, mere și diverse obiecte ce i-au aparținut defunctului sau procurate cu această ocazie ș.a. Și la români, și protoromâni arborele cosmic se prezintă „pe plan paleo – folcloric și folcloric înfățișat când sub formă de brad, când de măr” [1, p. 43]. Prezența lui fundamentează actul nupțial, el fiind „metamorfoza arborilor de naștere ale căror atribute și funcții se referă la întreaga viață a celor ce sunt înfrățiți sau dăruiți” [1, p. 44].

Potrivit etnologului R. Vulcănescu, arborele de nuntă prezintă cel puțin două ipostaze: 1 Instrument al unei prenuți simbolice de tip ludic; 2 Instrument al unei nunți efective, concrete și reale. De asemenea, *bradul/mărul* simboliza dârzenia, hotărârea, bărbăția – expresii folosite în gândirea populară, trăsături ce semnifică pregătirea tânărului către căsătoria sa. Prin forma coroanei și a fructului – conică, bradul este „simbol falic” [2, p.40], având funcția de a fundamenta actul nunții. Acești doi arbori sacri revin și în „datinile ce țin de comunitatea afectivă dintre două făpturi înainte ca acestea să alcătuiască o familie. Trebuie să precizăm că între «bradul de nuntă» și «mărul de nuntă» există o deosebire de conținut simbolic, de structură ritual și de funcție ceremonial. Bradul de nuntă e un arbore ales anume, ce ține de o datină mai veche decât mărul de nuntă” [1, p. 59]. De pildă, în Oltenia – România *bradul de nuntă* este confecționat ca și la noi, în ajunul nunții. Mergând în pădure, flăcăii mirelui alegeau arborele în cauză profitând de același ceremonial ca la „bradul de naștere” a copilului. Lungimea sau înălțimea și vârsta lui se cuvea să fie în concordanță cu statura și etatea mirelui. Înainte de al trunchia i se cerea iertare, apoi îi explicau ros-



tul sacrificării: „Te-am ales fârtate / Să nuntești la ziuă; / Te-am ales pe tine / Din pădurea-ntreagă / că ești cel mai mândru, / Mândru și fălos, / Sa ții loc de mire / Până la nuntire, / Că tu ești de vârsta/Împăratului meu” [1, p. 59]. Ceremonialul aducerii arborelui din pădure nu s-a păstrat. Dar, potrivit unor texte nupțiale ale *Cântecului de Brad*, presupunem că este aproximativ identic cu cel de înmormântare, după cum urmează: „Hai, Bradule, hai, / Hai, c-am să te tai, / C-o bardă tăioasă, / C-o fată frumoasă, / C-un topor frumos, Pe la miez de noapte / Ce frunză se bate? / Frunza fagului / Și a Bradului / Hai, Bradule, hai, / Din tulpina ta / Rame se lucrează, / Ușă de altare, / Rame de icoane. / Hai, Bradule, hai, / Nunta să-mi cinstești / Și s-o-nveseleşti” [3, p. 115]. Deci sacralitatea lui poate fi sesizată pe întreaga durată de desfășurare a nunții, dar mai evident este întruchipată în „ceremonia *gătitudului Bradului* la casa mirelui și în *orația Bradului* la casa miresei” [3, p. 116].

Rădăcinile obiceiului *bradul de nuntă* sau a *mărului de nuntă* sunt profund implantate în cele mai semnificative simboluri ale mirelui și miresei. În cadrul tradițiilor nupțiale, mireasa a fost asociată cu mărul sau cu colacul, iar mirele era substituit simbolic printr-un brad, steag sau băț înflorat. În popor se zice, că în ziua respectivă, mirii trebuie să fie însoțiți de un brad împodobit și purtat peste tot unde este necesară prezența lui de către vornicelul de onoare. Acolo unde se împodobesc doi arbori, unul rămâne la casa nașilor, atunci când mirele merge cu alaiul, pentru a-i lua (pofți) pe aceștea la nuntă la mireasă. De exemplu, la nunțile din satul Puhăceni, raionul Anenii Noi se foloseau doi brazi atunci când mirele împreună cu alaiul său se duce la nunta cel mare pentru a merge împreună la mireasă, după cum urmează: „Bună sara, cucoane nun mare / Cu pofții dumi-tale! / Noi, doi brazi din cer picați – / Din cer – pe casă, / De pe casă – pe masă, / Noi pe masă când am picat, / Masa vi s-a-ntunecat, / Iar dacă brazii i-ați lega, / Masa vi s-a lumina!” [4], sau „Bună ziua, casă frumoasă, / Și cucoane nun mare! / V-am venit și noi / Cu acel brad înalt, luminat, / Pe masă vi l-am lăsat. / Care s-a găsi și l-a ridicat, / Mare bacșiș a lua! / Atât tot și

lada-n pod / Că l-ați legat de bot!” [5].

*Ritul Bradul de nunta*, în unele localități este numit *împodobirea bradului de nuntă* ce simbolizează vigoarea și viața îmbelșugată a tinerilor căsătoriți, în Bucovina și în Moldova de peste Prut – *bățul înflorat*, la noi – *bradul*, iar în satele Giurgiulești, Câlșlița-Prut, Slobozia Mare ș.a. din sudul țării – *breadul*.

Bradul a fost unul din obiceiurile ce a însoțit începutul nunții. Era înfrumusețat de către tineri, care ulterior erau obligați să onoreze ceremonia cu participarea lor. Împodobirea lui de regulă avea loc la casa viitorului soț, datorită acestui fapt obiceiul a fost socotit drept „ritual al mirelui” [2, p.40]. În ziua nunții, copacul este purtat de unul dintre vorniceii de onoare pe traseul: casa mirelui – casa nașilor – casa miresei – biserica – casa miresei. După finalizarea slujbei, bradul de nuntă era adus la casa mirilor.

La nunțile ținute în unele sate și orașele din nordul republicii arborele respectiv a fost înlocuit cu o creangă de brad, care în casa mirelui era pusă pe masă și împodobită cu panglici, prăjituri, mere și care simboliza tinerețea și frumusețea viitorului soț. Exista și o declamație în versuri, închinată bradului, culesă în 1957 în s. Hășnășenii Mari, r. Bălți, cu caracter de felicitare: „Bădișor / Friumușel, / Bradu am ridicat / Părinții s-o bucurat, / Casa s-o luminăm, / Eu brad am rădicat / Și norocire!” [6, p.107].

Oricând românul a pledat pentru o tinerețe veșnică conștientizând faptul că sfârșitul vieții omului este inevitabil și are un impact semnificativ asupra valorilor noastre. De aceea omul dintotdeauna și-a dorit cu orice preț să învingă moartea, să lase în urma sa să dăinuie ceva nemuritor. A fi etern înseamnă a avea viața în veșnică continuitate, lipsită de dimensiunile timpului. Speranța de a deveni eterni ne face să credem că anume printr-un adevărat patriotism față de națiune și credință în Dumnezeu, prin valorizarea și păstrarea relației de cuplu, dar cel mai mult prin nașterea de copii vom deveni nemuritori. De pildă, în mentalitatea românească arhaică, copilul întruchipa simbolul renașterii, pentru că prin căsătorie are loc reproducerea lor, al moștenirii și viitorului.

Una din calitățile marcante pentru care a fost ales *bradul*, este nu numai

acea de a simboliza doar Cosmosul, ci și „viața, tinerețea, nemurirea, înțelepciunea” [7, p.114]. Fiind legat și de aceste semnificații, obiceiul *bradul de nuntă* are menirea de a aduce belșug și fericire celor doi soți.

Împodobirea *bradului* derula concomitent cu pregătirile de nuntă. Mai exact în ajunul cununiei, tinerii celibatari (prietenii și rude) se adunau la casa mirelui și împodobeau bradul cu: *batiste albe, năframe, panglici* și flori multicolore, *clopoței, spice de grâu* ș.a. În vârful bradului se punea un fruct de *măr* sau un *colac* – simbolul belșugului. Toate aceste obiecte sunt parte componentă a complexului de simboluri nupțiale. În mentalitatea tradițională se crede că dacă visezi o batistă albă, aceasta ar însemna că ai posibilitate de a te căsători. Deci în cazul de față visul reprezintă limbajul sufletului mirelui - proces imaginativ care reflecta concepțiile, grijile și preocupările emoționale ale lui. Acest proces constituie o pluritate de semnificații imaginative raportate la dorința lui de a se căsători.

Înainte, cele mai inteligente familii, în ajunul zilei cununiei practicau obiceiul împodobirii nu numai a bradului ci și a „mahalei, în care se serba nunta, cu brazi de la casa ginereului și până la casa miresei” [8, p. 264]. Bradul este copacul care nicidecum nu-și pierde verdele, culoare asociată cu lumea vegetalului și îndrăgită de oameni ce are menirea de a simboliza natura, renașterea, reînnoirea și revitalizarea, prosperitatea și speranța într-o viață familiară fericită. În Evul Mediu miresele purtau verde pentru a simboliza fertilitatea – capacitatea de a naște copii. Unele popoare europene consideră bradul „simbol al reînnoirii anului” [9, p. 60]. Fiind copacul totem al protoromânilor, simbolizează „viața veșnică, tinerețea și vigoarea, mândria, curajul și verticalitatea (masculină)” [9, p. 60]. Este des apreciat drept fratele „vegetal” al omului. În comunicarea tradițională a strămoșilor noștri, dar și în actualitate este des utilizată fraza ce definește ținuta flăcăului: „este voinic ca bradu” sau „înalt ca bradul” – comparații ce simbolizează dărzenia, hotărârea, bărbăția mirelui. Comparația „voinic ca bradul” redă unele caracteristici ale calităților corpului mirelui: tânăr, chipș, curajos, viteaz, îndrăzneț. Fiind asociat cu prințul din poveste, voinicul

simbolizează „un ideal uman [...]. Este idealul tinereții masculine, al dragostei și eroismului” [10, p. 151-152]. Calificativul „înalt” este apreciat drept simbol al „ascensiunii și al spiritualizării, al asimilării treptate cu ceea ce reprezintă cerul: armonia în înălțimi” [11, p. 484].

Fiind socotit drept arbore protector, la naștere părinții sădeau în gospodăria lor un brad, dar mai des un copac fructifer considerat „pomul protector al copilului” sau „pomul geamăn al copilului” pe care îl rugau să ocrotească fătul de forțele malefice, iar în caz de moarte era tăiat sau scos cu rădăcină din pământ. De fapt, corelația firească dintre oameni și arbori dintotdeauna a promovat „ideea înrudirii cu întreaga lume vegetală. Arborii totemizați au fost considerați când strămoși cosubstanțiali, când rude emblematice de grade indefinite în ierarhia umană” [1 p. 13]. În concluzie punem accentul pe ideea că: copacul respectiv devenea martorul ocular al tuturor obiceiurilor practicate de către om: la nașterea copilului – simbolul protector al pruncului, la nuntă – simbolul mirelui, la înmormântare – perechea dalbului de pribeag care îndeplinea rolul de soț/soție pe „lumea cealaltă” și susținătorul tuturor riturilor funebre a tinerilor nelumiți. Șapte flăcăi, uneori și mai mulți, fără a discuta între ei, plecau dis-de-diminează în pădure pentru al alege, al tăia și aduce la casa mortului. Putea fi ales și sacrificat doar arborele care avea o înălțime și o vârstă aproximativă cu a defunctului și care putea fi doborât dintr-un număr exact de lovituri de topor egal cu cel al flăcăilor prezenți la ritual. Înainte de a-l sacrifica, tinerii îngenuncheau, apoi cu vârful înainte îl aducea la casa cu pricina. Îl împodobeau ca la nuntă, prindeau de crengile lui inelul batista înflorată a defunctului, flori, panglici și clopoței. În drum spre cimitir i se adresau cântece de jale și bocete, în care era asemuit cu defunctul, apoi era fixat alături de cruce, la căpătâiul mortului – simbolul înfrățirii și a supravegherii.

Etnologul Ion Ghinoiu în lucrarea „Cărările sufletului” despre semnificația bradului la nunta mortului a constatat că în Moldova (Moldova de peste Prut) aceste tradiții sau conservat mai bine. Tânărul îmbrăcat întotdeauna în haine de mire sau mireasă și străjuț de unul sau mai mulți brazi împodobiți asemenea celui de mire

era dus la cimitir cu carul mortuar tras de doi boi cărora li se puneau în coarne colaci, iar „în vârful proțapului un brăduț numit *buhaș*, în restelele jugului basmale albe sau prosoape. Lângă sicriu *stau nașii de cununie*, o pereche de tineri necăsătoriți cu lumânări aprinse în mână (Oțeleni, jud. Iași)” [12, p.174]. Deasemenea, acest obicei este practicat și la noi. Tinerii prezenți la înmormântare – druște, vorniceii, frații și surorile defunctului etc., purtau fiecare câte un simbol nupțial: buchete, băsmăluțe, prosoape ș.a. Muzicanții interpretau melodii dragi dalbului de pribeag, dar și din repertoriul nupțial local.

În unele localități din Stepa Bălțiului, cum ar fi Bușila, raionul Ungheni simbolistica bradului în orațiile de nuntă are o importanță semnificativă. Adus la casa miresei, era pus la loc de cinste – în capul mesei încărcată cu bucate: „Brad nalt, luminat / Pe bucate s-a lăsat, / Bucatele sau întunecat” [13].

Anume din capul mesei putea fi admirat de toată lumea prezentă la ceremonie, pentru că bradul simboliza chipul mirelui. Într-o altă orație este asociat cu o *negură-negurice* ce scoate în evidență cetina mare și rotată a sa care astupă drumurile și cărările celor doi îndrăgostiți: „Ce negură sî lasi? / Dar nu-i o neguri-neguriși, / Da îi un brad mari rotat; / Cu crengile astupă drumurile, / Cu ramurile – cărările / Și cine s-a găsi și l-a râdăca / Năframă și-a lua / De vor părea că-s crude / Să ne credeți c-au fost lemnele ude / De vor părea că-s nesărate / Să ne credeți că Ocnita-i departe / De v-a părea că-s afumate / Să ne credeți că-s cu tizăc coapte, / Poftim meseni și luați din masă, / Ori credeți ci-s otrăvite / Iată gust eu întâi / Că tot zice lumea că-s un rău / Și dacă voi muri / Nu le-a părea la nimeni rău / Se iau două furculițe și rupe / Ține și o împărțăște la meseni / Gustă el întâi și apoi mireasa” [14], sau iată un alt exemplu cu același motiv: „Pi aiastă șinstiți masă / mare negură să lasă / S-o lăsat un brad mari rotat / Cu crengile rămurat. / Șine s-o găsi vrednic și puternic / Să-l ridișe de pe aeastă șinstiță masă / Iar noi cu vornişelu ne-om găsi vrednic și puternic / Să-l rădicăm di pi aiastă șinstiță masă” [15].

Acest rit de inițiere simbolizează începutul ospățului. Vornicelul de

onoare va adresa invitația nuntașilor să se ospăteze, zicând: „Și voi cânta cântări frumoase / Și vi s-a ridica bradul de pe masa, / Poftim și luați, din masa!” [14].

Și în prezent este foarte mult prețuit ritul mesei în comun, care unește simbolic atât nuntași din partea mirelui cât și a miresei. Ospățul, prin participarea simbolică a întregii comunități, demonstrează acceptarea de către aceasta a noilor săi membrii; marchează, la fel ca nășirea și încuscritul, integrarea socială, mirii nefiind doar parte a familiei și neamului, ci și a comunității din care fac parte.

La nunțile din satul Pruteni – Ungheni, imediat după ce oastea mirelui a intrat în ograda miresei era poftită la masă: „Da mirili nu mânânci. Șădi și postești atunci. Șădi în capul mesei între nânași, da nu mânâncă nici. Când vini vremea să ridice bradul [...], iaca ci vini un băet cari știi sau un tânăr cari știe-a spune bradul și spune: „- Sculați nuntași, nu stați / Și vă gândiți? / Nu vedeți și neguri vini? / Vini o neguri mari negurati / Da nu-i o neguri negurati, / Niși o noapti-ntunecatî. / Da-i un brad frumos / Și umbros, / Și tulchinos, / Și crengos, / Cu tulchinili / Astupî drumurli, / Cu rămurelili / Astupî cărările / Șini s-a cutiza / Și l-a râdica / Cu mari dar s-a câșliga” [16]. Orația respectivă, potrivit simbolisticii caracteristice, scoate în vileag cele mai frumoase trăsături fizice și de caracter ale mirelui fiind asemănate cu a bradului. Negura care se apropie este comparată cu corpul nalt și viguros al tânărului: solid, voinic, vânjos, zdravăn, etc. La sfârșit de orație, tânărul „e stuhul șela și ghiontești farfuria șei di deasupra și când o ghiontești, rămâni găina șeia friptî, o discuperi. Daci o discuperi, amu vornicelu ista sau cari știi a spuni bradu ista ia un cuțit și tai găina șeia așa bucăți tăti. Și ie și împărțăști. Împărțăști la nuni, la tineri, la tăți câte o furculiți di carni de așeia, la căți ajiunji acolo în casî. Iau și mânânci carnea așeia. După și o mâncat carnea, e așeia di mânî pi nanaș și el cu stegulețul (bradul) șela înainti și ajiunji în ușa casii și fași cruși și treși el, treși nânașu, treși nânașu [...]. După și o ieșât tăti nunta di după masî di acolo, jioaci o horî, s-așazi pi scauni afarî. De-amu mai mult în casî și nu întri.” [16].

(*Va urma.*)

# DE LA NEAM LA NEAM,

Festivalul regional al cântecului și dansului popular, dedicat maestrului folclorist Mihai Batâr, originar din satul Cociulia, raionul Cantemir, lăutar consacrat, un mare animator al conservării și perpetuării creației populare a neamului, a întrunit în acest an 11 colective folclorice din raion, dar și din raioanele vecine – Leova, Cimișlia, Ialoveni, Hâncești și Strășeni.

Deși e doar la a doua ediție, a declarat moderatorul evenimentului, directorul Căminului Cultural din Cantemir, Ion Roșu, Festivalul s-a bucurat nu nu-

– Atunci când au început discuțiile despre un festival atât de important, ne-a plăcut foarte mult ideea, pentru că știu cât de frumoase sunt astfel de evenimente, cu atât mai mult, cu cât este un însemn de omagiu adus distinsului muzician din partea locului, Mihail Batâr, care a stat la izvoarele colectivelor folclorice din Cociulia, a spus vicepreședintele raionului, Ion Dimcea, originar din această localitate. Iar președintele juriului acestui eveniment cultural de anvergură, Denis Gânga, de la CNPCPPCI, avea să precizeze că „scopul Festivalu-

Evident, „Mocăncuța” a ales tradiția horei moldovenești, or, jocul reprezintă una dintre cele mai vechi arte populare, fiind totodată un „poem al neamului”, căci, vine vorba, „unde joacă moldovenii, acolo pământul gemе”. Iar primarul satului, Vladimir Putregai adăugă: „anume cu dansul și cântecul popular a dus hăt departe faima satului, a neamului regretatul Mihai Batâr, de aceea, am susținut și vom susține acest Festival. Cu atât mai mult, cu cât urmașii regretatului artist, stabiliți peste hotare, ne acordă tot sprijinul, drept confirmare fiind Diplomele,



mai de un public spectator numeros și activ, dar și/sau mai ales-de ansambluri de cântece și dansuri din Cociulia (3 colective!), Pleșeni, Cantemir, dinastia lăutărească Boișteanu din Cociulia, dar și artiști consacrați din Cimișlia, Leova, satele Horăști, Ialoveni, Sărata Galbenă, Hâncești, Vorniceni, Strășeni, gama folclorică a programelor cărora a impresionat publicul, ce a aplaudat frenetic, apreciind la justa valoare evoluarea împătimitilor de folclor, de cântecul și jocul din bătrâni, care reprezintă cea mai valoroasă zestre a neamului. Mai trebuie de precizat, că Festivalul s-a desfășurat în frumosul loc de agrement al cociulienilor – „La izvor” (recent renovat în cadrul unui proiect comunitar), unde se află și miraculoasa căciulă a domnitorului Ștefan cel Mare, de la care, spune legenda, provine denumirea localității. Aici au fost vernisate, cu această ocazie, și expoziții ale meșterilor populari, apicultorilor, ale gospodariilor și gospodinelor din partea locului – plăcințele, sarmăluțe, colăcei, faguri de miere etc.

lui este valorificarea perlelor folclorice, deci a obiceiurilor, tradițiilor și datinilor, cântecului și dansului popular”. La noi, la Cociulia, spuse în finalul evenimentului Filimon Dimcea, conducătorul Ansamblului de dansuri „Mocăncuța”, laureat al multiplelor Concursuri raionale, republicane și internaționale, avem o varietate de tradiții la capitolul cântece și dansuri populare, care sunt aduse în scenă de către membrii colectivelor „Semănătorii”, „Mocăncuța”, „Cociulienii”, „Șoimii neamului” ș.a., dirijați de către Eudochia Popescu, soții Valentina și Mihai Balan, care valorifică inepuizabila noastră creație populară, ce reprezintă în toată complexitatea sa viața poporului, în ea se reflectă sufletul fiecărui moldovean, ea înseamnă și profunzime muzicală, și temperament, și omagiu adus strămoșilor, și libertatea gândirii muzicale, și cântecul de leagăn al mamei, și un șlagăr, care poate deveni cunoscut aici, la Festival. Or, cultura muzicală moldovenească este ceea, ce ne unește cu neamul românesc de dincolo de Prut.

trofeele, medaliile și premiile bănești, de care s-au învrednicit toate colectivele participante”.

...Pe tot parcursul zilei aici, în băutura satului, a dominat bucuria, veselia, dansul și cântecul popular, pentru ca, în final, să se prindă cu toții într-o horă de zile mari, de-ți era mai mare dragul să-i admiri, stăpânindu-ți cu mare greu ispită de a te prinde alături. S-au prins în joc tineri și bătrâni, gazdele și oaspeții. Juca toată făptura aici, sub căciula lui Ștefan cel Mare, muzica lăutarilor contopindu-se cu susurul izvorului săltăreț, care parcă încerca să mai potolească sufletul dansatorilor, căci a fost o zi încinsă – la direct și la figurat, și soarele dogorase ziua întreagă împrejurimile. Dar nimic nu era în stare să stăvilească iureșul horei, care pentru noi, românii de pe această palmă de pământ mioritic, reprezintă cel mai complet ritual ce simbolizează însăși existența și identitatea noastră milenară, este celebra metaforă a renașterii neamului, trezit la viață, „ca viteazul din poveste”.

Ion DORU

## DIN GENERAȚIE ÎN GENERAȚIE

# HORA DE LA ȚIGANCA, CANTTEMIR

Fotografie de Ion Domenco

